تاراوگە
TARAWGA

پاشکۆی تایبەتی ژمارە 133 ی تاراوگە

کەمتەرخەمیی مێژوو لە ئاست قوربانییەکانیدا

(فاتەڕەش) بە نموونە

نووسین و ئامادەکردنی: مانو بەرزنجی و جوان عومەر ئەحمەد

پیداچوونەوەی: ڕێبوار حەمە تۆفیق

02-12-2020 No. 133

Amsterdam, Netherlands, Editor: Sardar Fatah Amin

Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807

بە درێژایی مێژوو لە سەرجەم ناوچەکانی کوردستاندا هەزاران جار گوێبیستی ناو و پێداهەڵدانی جۆراوجۆری ژنانی بوێر و سەرکردەی ئازا بوین. ژنی داهێنەر، جەنگاوەری وەها کە لە هەموو نەهامەتییەکانی میلەتەکەیدا شان بە شان و (هەندێ جاریش زیاتر لە پیاوان) بە ئەرک و بەرپرسیارێتی خۆیانیان لە شان ناوە و لە پاڵ دایکایەتی و بەڕێوەبردنی خێزاندا، ئەرکی ئاوەدانکردنەوە و بونیادنان و سەرکردایەتی گەورەیان لە ئەستۆ گرتووە. هەر لە نووسین و ئەدەب و چالاکی ڕۆشنبیرییەوە تا دەگاتە جەنگ و... جێدەستیان دیار بووە، بەڵام مەخابن زۆریان بە ونی ماونەتەوە، یاخود بە جۆرێک لە جۆرەکان کار لەسەر سڕینەوە و ونکردنیان کراوە!؟

چەندین ناوی دیاری ژنانی کورد هەن کە نەوەیەک بە شانازییەوە بۆ نەوەی دوای خۆی دەیگێڕیتەوە. کێ لە ئێمە چیرۆکی خانزادی میری سۆران، عادیلە خانم، حەپسەخانی نەقیب و چەندین ژنی پێشەنگی تری نەبیستووە؟ گەر بە وردی چاوێک بە هەموو ئەو سەرچاوانەی گەڕیدە بێگانانەندا بگێڕین کە لەسەر بارودۆخی ڕامیاری، دۆز و مێژووی کوردیان نووسیوە و سەردانی کوردستانیان کردووە، بە ڕوونی ئەوە دەبینین کە چۆن ژنی کورد بووەتە جێگای سەرەنجیان و سەدان سەرچاوەی گرنگ و دیار هەن کە ئاماژە بە ئازایی و بوێری و سەرکردەیی ژنی کورد دەکەن کە سەرباری بوونی ئەو هەموو ململانێ و بەربەستە ڕامیاری و کەلتوری و ئایینیانەی کە لە بەردەم ژناندا هەبووە، بەڵام هیچ یەک لەمانە ڕێگر نەبوون لەوەی کە ناوی ئەم ژنانە بۆ هەتاهەتایە لە مێژوودا بە نەمری بمێننەوە. لێرەدا چەند نموونەیەک لەو ژنانە وەک نموونەی خەروارێک دەهێنینەوە:

١– دەوڵەت خانمی لوڕستانی:

دەوڵەت خانم هاوسەری عیزەدین محەمەدی لوڕستانی بووە. پاش کۆچیدوایی هاوسەرەکەی لە ساڵی ٧١٦ کۆچی دەسەڵاتی ناوچەکەی گرتووەتە دەست و بۆ ماوەیەک سەرکردایەتی وڵاتی کردووە و دواتر بە هۆی دژایەتیکردنییەوە لە لایەن چەن هۆز و تیرەیەکی ناوچەکەوە، ناچار کراوە بەرپرسیاریەتییەکەی ڕادەستی براکەی بکات بە ناوی عیزەدین حسێنەوە.(١)

٢– حەیران خانم:

حەیران کچی کەریم خانی دەبنلییە. لە شاری نەخجوانی وڵاتی قەوقازی ئێستا چاوی بە ژیان هەڵێناوە، یەکێک بووە لە خانمە ڕۆشنبیر و هۆزانەوانانەی کورد کە هۆنراوەکانی بە زمای فارسی نوسیوە، نمونەیەک لە هۆنراوەی حەیران خانم:

میان جمله مهرویان ئوی سردفتر خوبان

رخت جون کوی خورباسد، بودزلف کجت جوکان

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

جمال تو بود کلشن، کلشن خوبی

خوبی، خوبی یوسف جه یوسف کەنعان

دوچشم مست توضالم، جه ضالم، ضالم کافر

چه کافر، کافر ڕهزن، جه ڕهزن، ڕهزن ایمان(٢)

٣- سری خانم:

ساڵی (١٨١٤زاینی بەرانبەر بە ١٢٣٠ کۆچی) لە دیار بەکر چاوی بە دنیا هەڵهێناوە. یەکێک بووە لەو ژنە شاعیرە بە ناوبانگ و بە سەلیقانەی کورد کە هۆنراوەکانی بە هەردوو زمانی فارسی و تورکی بوون.(٣)

٤- شا خاتون:

ژنێکی بوێر و سەرکردەی بەتوانا بووە لە بەدلیس کە پاش کۆچی هاوسەرەکەی (شەمسەدین حاکمی بەدلیس) حوکمی ناوچەکەی گرتووەتە دەست. وەک لە (شەرەفنامە)دا ئاماژەی بۆ کراوە، شاخاتون ڕۆلێکی ئێجگار گرنگی لە بەڕێوەبردنی کارەکانی دەوڵەتدا بینیوە هەتا ئەوکاتەی کوڕەکەی (ئەمیر ئیبراهیم) گەورە دەبێت و دەسەڵاتەکانی خۆی ڕادەستی ئەو دەکات.

٥- شەهدە دینەوەری:

بە شانازی ژنان(فخر النساء) ناو براوە. لە شاری بەغداد لە دایک بووە و یەکێک لووە لەو ژنە ڕۆشنبیر و خاوەن هەڵوێست و پێنوس دیارانەی سەردەمەکەی. نووسەرانی دیاری وەک: ئەبی خەتاب ناسر، نەعابی و تەڵحە بن محەمەد گەواهی لەسەر زیرەکی تواناکانی ئەم خانمە دەدەن. شەهدە خانم لە ٥٧٤ کۆچیدا کۆچی دوایی کردووە.

٦- مەستورە خانمی ئەردەڵانی:

مەستورەی ئەردەڵان، کە ناوی تەواوی (ماهـ شەرەف خانم حەسەن محەمەد) شاعیر و مێژونوسی کورد، لە ساڵی ١٨٠٣ لە شاری سنە لە بنەماڵەی قادرییەکان لە دایکبووە، باوکی مەستورە لە پیاوە رەسەنەکانی شاری سنە بووە و هەوڵیداوە کچەکەی بخوێنێت هەر بە هاوکاری باوکیەوە شارەزاییەکی تەواوی لە زمانی کوردی و فارسیدا پەیدا کردووە.

نمونەیەکی تری ژنی زانا شاعیر و نووسەر و مێژوونووس و سەرکردە بووە لە سەردەمی دەسەڵاتی میرنشینی ئەردەڵاندا، کە مێژوی دەسەڵاتی ئەردەڵانییەکانی نوسیوەتەوە و شاعیر و سەرکردەیەکی دیار بووە بۆ میرنشینەکەی. لە ڕۆژی ١٨٤٧/١٢/٩ لە تەمەنی (٤٤) ساڵی لەشاری سلێمانی کۆچی دوایی کردووە و لە گردی سەیوان بەخاک سپێرراوە.

٧- مەیان خاتوون:

مەیان خاتوون لە ساڵی ١٨٧٤ لە شنگال لەدایک بووە. کچی عەبدی بەگی ئیزدییە کە ماوەیەک میری ئێزدیان بووە. دایکی کچی میر جاسم بەگی خانەدانی ئێزدییانە. مەیا خاتون لەناو خێزانێکی خانەدانی ئێزدی لەدایک بووە. لە هەژدە ساڵیدا لەگەڵ عەلی بەگ کە دواتر بوو بە میری ئیزدییەکان، هاوسەرگیری کردووە. لە ساڵی ١٨٩٢ بۆ ١٨٩٣ مەیان خاتوون و عەلی بەگ ڕووبەڕووی هێرشی عوسمانییەکان بوونەوە و لایەن عومەر وەهبی پاشای عوسمانییەکان دەستگیرکراون و داوایان لێ کراوە کە ئایینەکەیان بۆ ئیسلام بگۆڕن.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

جۆن گوست(نووسەری کتێبی کوردانی ئێزدی) لە کتێبەکەیدا باس لە کاراکتەری مەیان خاتوون و عەلی بەگ و ڕووداوەکانی ئەو کاتە دەکات و دەڵێت: لەگەڵ هەموو زۆرداری و چەوساندن و ئەشکەنجەیەکدا عەلی بەگ و مەیان خاتوون ڕازی نەبوون ئایینەکەیان بگۆڕن و بەو هۆیەوە بۆ باکوور ئەنادۆڵ دوورخراونەتەوە. پاش مەرگی هاوسەرەکەی دەسەڵاتی گرتە دەست بووە بە یەکەم میر ژنی کاریگەر و دیاری ئێزیدییەکان، هەروەک مێژوونووس (سەدیق دەملوجی) دەنووسێت: ژنێکی بەهێز، کاریگەر، خاوەن پەیڤ و پەیامی کاریگەر لە ناو ئێزیدییەکاندا، دەسەڵاتێکی هێندە دیاری هەبووە، وەک ئەوەی بڵێیت هیچ هیزێک نییە بەرەنگاری بێتەوە.(٤)

ئەمانە و سەدان ژنی تر نموونەی دیاری کاریگەری ژنی کوردن کە نەک تەنها لە نووسین و هۆنراوە و سەرکردایەتی و جەنگاوەریدا بەناوبانگ بوون، بەڵکو لە بڵاوبونەوەی ئاینەکانیشدا پێشەوابوون و بە هەمان شێوە خاوەنی کەسایەتییەکی دیار بوون و لە هەریەک لە ئاینەکانی ئیسلام، کریستیان، یارسانی، ئێزیدی و جولەکەدا، نموونەی دیاریان (ئەسینات بارزانی)یە کە لە سەدەی ١٧ زاینیدا ژیاوە(١٥٩٠–١٦٧٠) یەکەم بانگخوازی ژن بووە لە مێژووی جولەکەدا و کاریگەری دیاری لەسەر ئاینی جولەکە و ژنانی کوردیش هەبووە.(٥)

ژنە ئازاد و بەجەرگ، سەرکردە و چاونەترس (فاتەڕەش) یەکێکی ترە لە ژنە ئازا و وناوەکان لە مێژووی کورددا، ئەوەی لێرە مەبەستمانە هەڵدانەوەی مێژووی (فاتەڕەش)ـە. ژنێک پڕ لە وزە چاونەترس سەرکردە و سەرکەش، ژنێک کە بە داخەوە ئێمەی کورد کەمترین زانیاریمان لەسەری هەیە، بگرە زۆرینەمان ڕەنگە هەر نەیناسین یاخود ناوێکی ئاوامان بەرگوێ نەکەوتبێت، ئەوەش لەبەر نەبوونی سەرچاوە و کەمی لێکۆڵینەوەکان لەسەر ئەم خاتوونەیە کە هاوشێوەی چەندین ناوی تر بە هۆکاری جیاجیا و لە ژێر بیانوی پارچەپارچە بوونمان پاراوێز خراون.

فاتەڕەش یان فاتەنێر و گارە فاتم خاتوون (قەرەفاتم) کێیە؟

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

ئەوەی جێی پرسیارە و تا ئێستا وەڵامەکەی بە لێڵی ماوەتەوە ئەو پرسیارەکەیە کە ئایا قەرەفاتم کێ بووە؟ ناوی دروستی ئەم کەڵە ژنە چی بووە؟ و کچی کێ بووە؟ لەڕیگەی گەڕان و سیرجە دیجیتاڵییەکانەوە ئەوەی بەردەست دەکەوێت تەواو مێژوویەکی جیاواز و خواستخوازی ئارتیکڵەکانە، کە هەرکەسە و بە خواستی خۆی بۆ بەرژەوەندی نەتەوەیی خۆی بابەتێک یان دوانی شێواندووە، لێ ئەوەی گرنگ بووە بۆ ئێمە شتێک بدۆزینەوە سەبارەت بە (فاتەڕەشی) کوردان نەک (قەرەفاتمی) تورکانە، بەڵام کاتێک بەدووی وشەی (قەرەفاتم، Kara Fatma) دەگەڕێیت بەدڵنیایەوە وێنە و مێژوو کەسێکت پێشان دەدەن کە تەواو جیاوازە و دوور و نزیک نە پەیوەندی بە فاتەڕەشی کوردانەوە هەیە نە بە مێژووی قارەمانێتی فاتەڕەشەوە، تەنیا هەوڵێکی فاشیستانەی تورکەکانە بۆ بزرکردنی ناوی (فاتەڕەش)ی کوردان و شێواندنی بە ژنێکی تورک. ئەرکی ئێمە لێرەدا ئەوەیە ئەوەی دەستمان کەوتووە بە زمانە جیاوازەکان لەگەڵ تەواوی ئەو نووسینانەی لەسەر فاتە ڕەشی کوردان تۆمارکراون، لە دەمارگیری بخەینەڕوو.

فاتەڕەش(٦)

هەوڵێکی زۆرمان دا بۆ ئەوەی سەرچاوەیەکی دروستمان دەستکەوێت سەبارەت بە فاتەڕەش، بەداخەوە هەموو هەوڵەکانمان بێئاکام مایەوەو چەند جارێک زیاتر پەیوەندیمان کرد بە ئینستۆتی شاری (ماراش)(٨)ەوە، ئەویش هیچی لێ کەسک نەبوو. دوای ماوەیەک، وەڵامیان داینەوە و وتیان تەنها ئەوەندە زانیاریمان لەسەر فاتەڕەش هەیە کە لە ماڵپەری ماراشدا نووسیومانە.(٩) لە ڕاستیدا زانیارییەکانی ئەوانیش نەک جێگەی دڵخۆشی نەبوو، بەڵکو جێگەی دەستخۆشیش نەبوو،

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

ئەوەی کەمێک دڵی خۆش کردین ماڵپەڕە مێژووییەکانی بولگاریا بوو، بەتایبەت ماڵپەڕی گۆڤاری (liternet) کە لەوێدا بەم شێوەیە فاتەڕەشی کوردان دەناسێنیت و دەڵیت: قەرەفاتیمە کێیە؟ فاتەڕەش بە زمانی کوردی (Fata Reş) بە ئینگلیزی پێی دەڵێن (Black Fatima) ئەوەی گرنگ بوو بۆ ئێمە ئەوە بوو کە بە کوردی ئاماژە بۆ ناوەکەی دەکات و بە تیپی لاتینی دەنووسێت: فاتەڕەش، کچی حاجی عوسمان بێ (بەگ)ە و ناوی دروستی فاتەڕەش (Asiye)یە. هەرچەندە فاتەڕەش لە فاتیمەوە هاتووە کورتکراوەتەوە بۆ فاتە، خۆ ئەگەر وەک ئەوان ئاماژە بەناوی ڕاستەقینەی دەکەن دوور نییە (عایشە) نەبێت و کرابێت بە ئایشێ، چونکە لە نێو کورداندا عایشە هەر بە ئایشێ بانگ کراوە، جگەلەوە لە شوینی لەدایکبوونی لە گوندی تۆکمەکلی هەر بە (گارا فاتم خاتوون) ناویان هێناوە نەک قەرە فاتم ،هەروەها بۆ ڕۆژی لە دایکبوونیشی هەمان کێشەمان بۆ دروست دەبێت لە تەواوی سەرچاوەکاندا کەس گرنگی بە ساڵ و ڕۆژی لەدایکبوون و ناوی ڕاستینەی فاتەڕەش ناکەن و ئەوەی بەردەست دەکەوێت کە فاتەڕەش لە ساڵی ١٨٢٠ لە چیاکانی کوردستان لە شاری ماراش لە دایک بووە. زۆربەی ئەو تۆمارەنەی لەسەر فاتەڕەش نووسراوە نەیانتوانیوە بە دروستی تەمەنی دیاری بکەن و هەندێک بە ٤٠ ساڵ و هەندێک نزیک بە ٥٠ ساڵ تەمەنی فاتەڕەشیان خەملاندووە. بۆیە دەکرێت ساڵی ١٨٢٠ بە نزیکترین ساڵی لەدایکبوونی دەستنیشان بکەین.

وێنەی فاتەڕەش لەسەر دەفرێک کە بە زمانی فەرەنسی لەسەری نووسراوە

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

وەک لە سەرەوە ئاماژەمان پێ دا ناو و ساڵی لەدایکبوونی فاتەڕەش لە هیچ شوێنکدا نەبینراوە و نەزانراوە ڕەنگە لە بەڵگەنامەکانی ئیمپراتۆری عوسمانلیدا شتێکمان دەستمان کەوێت، ئەوەش کارێکی گران و قورسە. هەرچەندە چەند بەڵگەنامەیەکمان دەستکەوت کە ئاماژە بە فاتەڕەش دەکەن و بە ئەلفابێی ئارامی نووسراون و لەیەک دوو لەو کوردە تورکناسانەمان پرسیار کرد تا بۆمان بکەن بە کوردی، بە بیانووی جۆراوجۆرا کۆمەکیان نەکردین، بەڵام دەتوانین بە مەزندە و بە پێوەری ئەو ڕۆژنامە ئەوروپییانەی لەسەر فاتەڕەش نووسیویانە لەگەڵ هەندێک لە گرافیک فۆتۆکانیدا بگەینە ئەو بڕوایەی کە فاتەڕەش لەسەرەتاکانی سەدەی نۆزدا لە نێوان ١٨٠٠ بۆ ١٨٢٠ لە چیاکانی کوردستان لە شاری ماراشی باکووری کوردستان لە دایک بووە. ئەوەندەی ئێستا لەبەر دەستە دەیخەینە بەر دیدی خوێنەر، ئەو ئەرکەی تر کە ماوە بە هیواین خوێندکارەکانی زانکۆ و کەسانی شارەزا شان بدەنە بەر ساغکردنەوەی ئەم مێژووە دابڕاوەی کورد و بیگەڕێنەوە بۆ نەتەوەکەیان.

لە سەنتەری ئەدەبی (bernamegeh) دەڵێت: فاتەڕەش لە کوردانی باشوورە و لە شاری (ڕواندز) لە دایک بووە. پاشان هاتوونەتە چیاکانی ماراش. ڕەنگە ئەم بۆچوونەش دروست بێت. ئەگەر لە کاتی میر محەمەدی سۆرانەوە بە یاوەری ئەوان هاتبێتنە ماراش و لە کاتی سەردانی میر محەمەد (پاشا کۆرە) بۆ ئەستەنبوڵ لە ساڵی ١٨٣٧دا ئەوا فاتەڕەش تەمەنی تەنها حەڤدە ساڵان بووە، بەو پێەش بێت لە تەمەنی ٣٣ساڵیدا و لە ساڵی ١٨٥٣دا بەشداری جەنگی کرایمی کردووە.

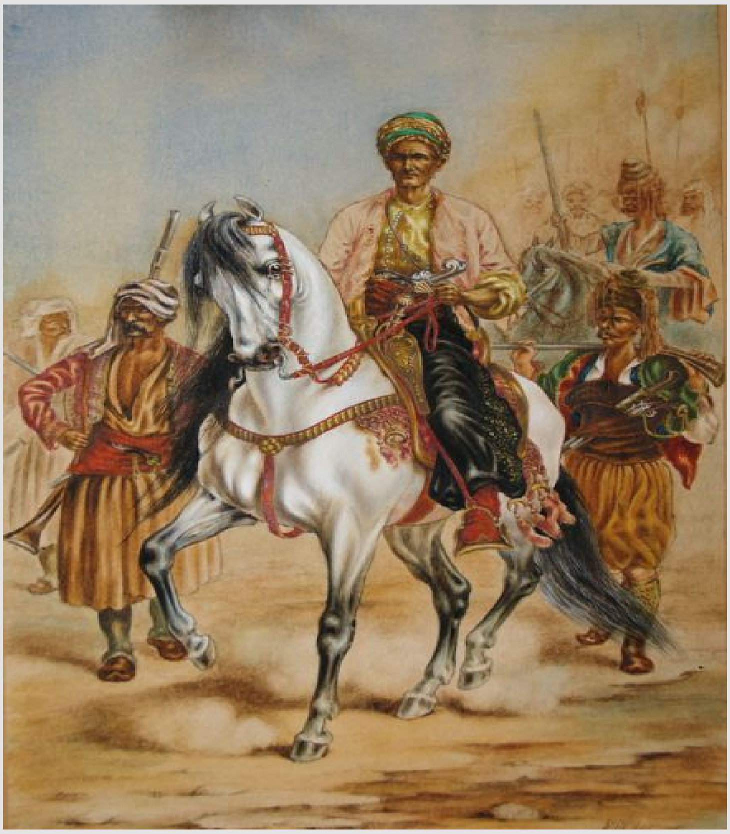

وێنەی یەکێک لە پیاوەکانی فاتەڕەش(٧)

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

فاتەڕەش لە زۆرێک لە ڕۆژنامە و گۆڤارە ئەوروپی و ئەمەریکییەکاندا ناوی هاتووە و ئاماژی بۆ کراوە، بەڵام لەلایەن کورد خۆیەوە بۆ یەکەمجار کامەران بەدرخان لە پەرتووکی (Der Adler von Kurdistan) کە لەگەڵ نووسەری ئەڵمانی Herbert Ortel نووسیویانە(٨) ئاماژەیان بە ناوی فاتەڕەش کردووە. لە دوای ئەویش محەمەد ئەمین زەکی بەگ لە پەرتووکی (مشاهیر الكراد و كوردستان) لە بەرگی دوویدا (شهیرات النساء) لەلاپەرە ٤٧١ بە دنیایەک هەڵەوە ئاماژەی بۆ کردووە. ئەوەش بە ڕاستی لە پەرتووکێکی مێژووی وەها بەپێزدا کارەساتە، جگە لەوانە هەندێک لە نووسەرە کوردەکان هەروا بە سەرپێی ناویان هێناوە، بەڵام بەبێ هیچ بنەمایەک و سەرچاوەیەکی دروست.

١٦٧ ساڵ بەر لە ئێستا ژنێکی کورد بەشداری جەنگێکی خوێناوی کردووە جێگەی داخە لەنێو کورداندا نووسینەوە و تۆمارکردنی ڕووداوەکان بوونی نەبووە و نەنووسراوەتەوە، هەربۆیە ساغکردنەوە و گەیشتن بە زانیاری دروست کارەکەمان زۆر قورستر دەکات. ئێمە خۆمان مێژووی خۆمان تۆمارە نەکەین و نەتەوەیکی تر بۆمان بهۆنێتەوە! کورد وتەنی (دۆم بێت و کڵاش بۆ خۆی بچنێت) دەبێت چۆن بیهۆنێتەوە! بەتایبەت لەلایەن تورکەکانەوە ئەگەر ئەو ڕۆژنامە فەرەنسی و ئینگلزییانە نەبوونایە ئەوەی ئێستا تۆ دەیخوێنیتەوە ئەوەشمان نەدەبوو، چونکە هەر لەو سەردەمەشدا ڕق و کینەی تورکەکان بەرانبەر بەو ژنە کوردە دەردەکەوێت و دەیان درۆ و پڕوپاگەندەیان بەناوی فاتەڕەشەوە هۆنیوەتەوە و هەوڵێکی زۆریان داوە لە بەها و ئازایەتی ئەو ژنە کەم بکەنەوە. لە شوێنێکدا لە ئاینی ئیسلام دەریان کردووە و بە ئێزدی ناویان هێناوە! لە جێگەیەکی تر دەڵین: بەشداری جەنگەکەی نەکردووە لەکاتێکدا یەک لە براکانی فاتەڕەش لەو جەنگەدا کوژراوە! ئەگەر تەنها ناوێک بووبێت و بەشداری ئەو جەنگەی نەکردبێت ئەی بۆ براکەی دەکوژرێت! یان بۆچی ئەو قوربانییانە دراوە! ئەگەر ئەم ژنە هەر بەڕاستی ئەوەندە قارەمان نەبووە، ئەی بۆچی ئەو هەموو ڕۆژنامە بیانی و ئەوروپییانە گرنگییان پێ داوە!؟

کاپتن (Somerset Calthorpe) دەڵێت: ئەم ژنە جادووگەرە ئەستەمە بتوانیت لە چاوەکانی بڕوانیت بەڕاستی سەرکردەیە، کەس لە فەرمانی دەرناچێت و کەسیش ناتوانێت فەرمانی پێ بکات، زۆر سەرکەش و زۆر جادوگەرە. دەیان گرافیک فۆتۆی فاتەڕەش هەیە کە مەیدانی لە ناو جەنگەکەدا کێشراوە نەک خەیاڵ بێت. هەوڵ دەدەین زۆرینەی ئەو وێنانەی بەردەستمان کەوتووە لێرەوە نیشانی خوێنەری بدەین.

وێنەیەکی فاتەڕەش لە ڕۆژنامە بیانییەکاندا

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

زێدی لەدایکبوونی فاتەڕەش:

ماراش (Maraş) یان گورگوم، یەکێکە لە پارێزگاکانی باکوری کوردستان. لە ١٠ شارۆچکە و ٦٤ شارەدێ و ٤٧٦ گوند پێک هاتووە. لە ئێستادا یەک ملیۆن و نزیکەی ٣٧ هەزار کەسی لێ دەژی، ڕووبەرەکەی نزیکەی ١٤ هەزار ٤٠٠ کیلۆمەتر دووجایە، مێژووی ئەم شارە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٢٠٠ بۆ ١٤٠٠ سەردەمی هیتییەکان ئەم شارە بە مارکاش(Marqas) ناسراوە دواتر لەسەردەمی ئاشورییەکاندا بە گورگوم لە ٦١٢ هەتا ٦٦٠ دواتر مادەکان لە ٥٥٠ بۆ ٦١٢ هەتا سەردەمی ڕۆمانییەکان دەکرێت بە گیمەنیک (Kahramanmaraş) لە سەردەمی هاتنی ئیسلام و دەسەڵاتی عەسمانییەکان ناوەکەی گۆڕرا بە ماراش (marash) دواجار تورکەکان گۆڕییان بە کاهرەمانماراش. ماراش تاکە هەرێم بوو کە لە ژێر دەسەڵاتی زولقادرییەکاندا مابووەوە و ئیمپراتۆری عوسمانی نەیتوانی بیخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە (Dulkadirids) زولقادرییەکان یەکێک بوون لە میرنشینە دیارەکانی ناوچەکە و خاوەنی هێز و دەسەڵات بوون. میرنشینەکەیان لە (١٥٢٢–١٨٦٤) بەردەوام بوو، عەبدولقادری باوک ئەمیر بووە و پاشان کوڕاوکوڕ حوکمی میرنشینیان بەدەست بووە، ئەمیر عەلی بەگ دوا ئەمیری میرنشینی زولقادریان بووە. ساڵی ١٨٢١ عوسمانییەکان هەوڵی داگیرکردنی شاری ماراشیان دا، لە دوای دوو ساڵ ململانێ بە دیاریکراوی لە ساڵی ١٨٢٢ کۆتایی بە دەسەلاتی عەلی بەگ هێنرا. ساڵی ١٨٣٠ عوسمانییەکان هەوڵی لکاندنی شاری ماراشیان دا بە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆیانەوە تا ساڵی ١٨٦٤ململانێ و شەڕ و پێکدادان لە نێوان زولقادرییەکان و عوسمانییەکان بەردەوام بوو لە دوای ئەو ڕۆژەوە ماراش بە دیاربەکر و حەلەبەوە لێکدران و بوونە یەک هەرێمی یەکگرتوو.(٩)

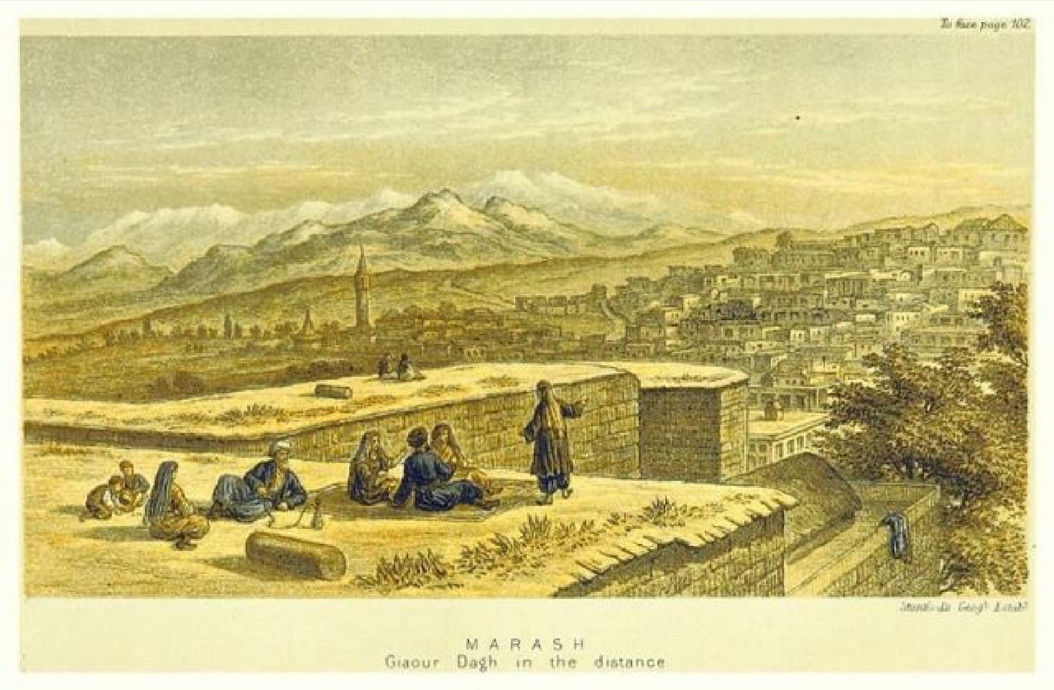

ماراش ساڵی ١٨٧٩

لە ١٩١٩/٢/٢٢ بۆ ١٩١٩/١٠/٣٠ ماراش لە ژێر دەسەڵاتی بەریتانییەکاندا بووە، پاش ئەوانیش فەرەنسییەکان داگیریان کردووە، ئەویش پاش جینۆسایدی ئەرمەنییەکان لە ساڵی ١٩١٨.(١٠)

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

لەماڵپەری تایبەتی (cezmyurtsever) دەڵیت لە مانگی ٩ی نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠٠٧ ڕێم کەوتە گوندی تۆکمەکڵی (Tokmaklı) بۆ زەماوەندی ژنخوازی بەڕێکەوت چاوم بەکەسێک کەوت ناوی حمزە بوو باسی گۆری فاتەرەشی کرد کە ئیستا بۆتە گەرەکێک ناوی (Beylik) بووە ڕێکەوتین لەسەر ئەوەی سبەی زەە بمباتە سەر گۆری فاتەڕەش هەرچەندە خەڵکی ئەو ناوچەیە دەیانوت (گارا فاتم خاتوون) بۆ ڕۆژی دوایی چوومە خزمەت حمزە، بە پرسیارماڵەکەیانم دۆزیەوە لەو کاتەشدا چەند کەسێک لەو ناوە بوون، یەک لەوانە ئامینە بارین (Emine Barın) ژنێکی بەتەمەنی گوندەکە بوو. ئەو وتی: گۆرەکەی فاتەڕەش لەوبەر چەمەکەوەیە لەلای دارسنەوبەرەکان لە بایلیک وەختی خۆی گۆرەکەیمان هەڵداوەتەوە ئەم خەنجەرەمان دۆزیوەتەوە ئێستا لە ماڵەکەی مندایە. هەندێک سەرچاوەی تر باس لەوە دەکەن کە کەسێکی رووسی بەدوای زێر و خشڵدا گەڕاوە و گۆڕەکەی فاتەڕەشی هەڵداوەتەوە و تەنها کلاوێکی ئاسانینی جەنگی دۆزیوەتەوە.

دوامەنزڵگای فاتەڕەش، وێنەی (ئامینە بارینە) کە خەنجەرەکەی فاتەڕەشی بەدەستەوەیە

دڵخوازەکەی فاتەڕەش و زیندانی قاندیا (Kandiye Zindanlarında) و بەشداریکردنی لە جەنگی کرایمدا:

هەندێک لە خەڵکی ناوچەکە هۆکاری چوونی فاتەڕەش بۆ جەنگی کرایم دەگەڕێننەوە بۆ زیندانیکردنی دڵخوازەکەی، ئەو هەموو جەفایەش بۆ ئەوی کێشاوە هەر هۆکاری وەفا و خۆشەویستی بووە کە ئەو بڕیارە سەخت و ترسناکەی پێ داوە و بەشداری لە خوێناویترین جەنگی سەدەی نۆزدەدا کردووە. فاتەڕەش کاتێک دڵخوازەکەی (هاوژین)کەی کە خۆی باشبوزاق(١١) (Başıbozuk) بووە لەبەر سەرکێشی و جێبەجێنەکردنی فەرمانەکانی سوڵتان لەلایەن سوڵتانەوە لە زیندانی (Kandiye) زیندانی دەکرێت. کاتێک فاتەڕەش لە ماراشەوە بەڕێ دەکەوێت بۆ (Üsküdar) هەواڵ دەگات بە سوڵتان. باش ئەوەی سوڵتان لە کۆشکەکەی خۆیدا دەیبینێت، مەرجی سوڵتان بۆ ئازدکردنی هاوژینەکەی فاتەڕەش بەژداریکردنە لە جەنگی کرایم و گرتنی ناوچەیەک کە بۆ ئەوان بووە بە مەتەڵ و بە هیچ کلیلێک بۆیان نەکراوەتەوە. فاتەڕەش بەمەرجەکەی سوڵتان ڕازی دەبێت و سوڵتان ڕەوانەی شاری ئەدرنە (Edirne)ی دەکات، لەویش دەبوو چاوەڕوان بێت تا بێنێرن بۆ کەنارەکانی ڕووباری (Donau) کە لەو کاتەدا عوسمانییەکان سەرقاڵی ئەو جەنگە بوون.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

وێنەی باشی بوزوق لە دوای ساڵی ١٨٨٣ (١٢)

فاتەڕەش و ئەسپسوارەکانی بەهەر شارێکدا تێپەڕ دەبوون، دەیانبینی ژنێک ڕابەرایەتی ئەو هێزە دەکات سەرسام دەبوون! هەر بۆ نموونە لە یەکێک لە تۆمارەکاندا بەم شێوەیە باس لە دیمەنی فاتەڕەش دەکرێت کاتێک دەگاتە شاری (Üsküdar) دەستێک جلی کوردی لەبەردابووە، فاقیانەدار لەگەڵ شەرواڵێکی سپی و جوتێک قەڵتاغی زەرد لە پێکانیدا بووە، دوو دەمانجەی لەناوەڕاستی پشتێنەکەیدا و ڕمێکی بەدەستەوە بووە. داوێنی ڕمەکەی بە دەستماڵێک پێچرابوو، سەرپۆش سپی بەنێوچەوانیەوە بەستووە نە لە تەربوش دەچوو نە لە عەمامەی عەرەبەکان، تایبەت بە کورد خۆی بووە. هیچ جۆرە خشڵێک بە دەست و گەردنیەوە نەدەبینرا. لەتەنیشتیەوە و شانبەشانی فاتەڕەش، براکەی و دوو ئەسپسواری تریش لە پشتی فاتەڕەشەوە دەڕۆشتن.

لێرەدا دەبێت ئاماژە بە شتێکی تر بکەین ئەویش (بیلالەڕەش)ی برای فاتەڕەشە هەرچەندە لە زۆرێک لە سەرچاوەکان ئاماژە بە دڵخوازەکەی دەکەن لەلایەن سوڵتانەوە دەستبەسەر کرابێت، هاوکات ئاماژەش بە بیلالی برای دەکەن و گوایە دڵخوازی نەبووە، بەڵکو بیلالی برای بووە. لە پێناو ئازادکردنی براکەیدا بەشداری شەڕی کرایمی کردووە. ئەم بۆچوونە زۆر دوورە لە ڕاستییەوە، چونکە بیلالەڕەش لە ساڵی ١٨٤٠ کۆچی دوایی کردووە، لەدوای خۆی باکۆئاغا سەرۆکایەتی هۆزەکەی کردووە. لەبەرئەوەی باکۆئاغا شارەزایی تەواوی لە بەڕێوەبردندا نەبووە، دەریان کردووە و عەلی ئاغای کوڕی بیلالەڕەشیان کردووتە سەرۆک هۆز. عەلی ئاغاش دوای ٥ ساڵ لە حوکمڕانی، کۆچی دوایی دەکات. لەدوای ئەویش فاتەڕەش جێگەی دەگرێتەوە و سەرۆکایەتی هۆزکەی دەکات. زیاتر لە ٤٠٠٠ هەزار چەکدار لە ژێر فەرمانی فاتەڕەشدا بووە. لەبەر ئازایەتی و ژێهاتی فاتەڕەش و بەشداریکردنی لەو جەنگە خوێناوییەدا سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەم خەڵاتی ئازایەتی بەخشیوەتە فاتەڕەش و هەروەها لە ڕێکەوتی ١٨٦٣/٩/١٨ بڕیاری بەرزکردنەوە موچەی خانەنشینی فاتەڕەشی لە سوپای عوسمانی بۆ سەد قروش داوە.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807

هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

خەڵاتی ئازایەتی جەنگی کرایم لە سەردەمی سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەمساڵی ١٨٥٥

(فاتەڕەشیش لەم خەڵاتەی وەرگرتووە)

هەڵگیرسانی جەنگی کرایم:

لەدوای شۆڕشەکانی ناوەڕاستی سەدەی ١٩ لە ئەوروپا، بەتایبەت فەرەنسا و بریتانیادا چەند سپیچیکی توندیان دژی عوسمانییەکان دا و لەهەمانکاتیشدا مەترسی بەهێز بون و پەلکێشانی هەر دوو دەسەڵاتی عوسمانی ڕوسییەکانیان لەسەر بوو کە ئەویش دژی بەرژەوەندییەکانی ئەوروپا بوو. پاش ئەوەی سوپای عوسمانی لە شاری مۆڵدیڤیا لە لایەن ڕوسەکانەوە تێک دەشکێنرێت، بە ناچاری سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەم هاوپەیمانی لەگەڵ فەرەنسا و بریتانیادا دەبەستێت. کاتێک ڕوسیاش بەو هاوپەیمانیەی زانی، زۆر بەڕاشکاوی بە وڵاتە ئەورپییەکانی ڕاگەیاند کە ئەوە خاکی پیرۆزە و کەس بۆی نییە بێتە ناوی و داگیری بکات، هەرچەندە هەوڵی دا لە ڕێگەی دانوساندنی دیبلۆماسییەوە کێشەکە چارەسەر بکات، بەڵام سەرکەوتوو نەبوو. هەر بۆیە لە ١٨٥٣/٧/٢١ سوپای ڕوسی دەستی گرت بەسەر هەر دوو شاری (Walachije و Moldavië)دا دژی تورکەکان، ئەوەش لەلایەن عوسمانییەکانەوە جێگەی قبوڵ نەبوو کاتێکیش سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەم ئاگاداری ئەو هەواڵە کرایەوە، لە ١٨٥٣/١٠/١٦ بڕیاری جەنگی بە فەرمی دژی ڕوسەکان دەرکرد، هەر لەو سەروبەندەدا ڕوسەکانیش لە ١٨٥٣/١١/١ بڕیاری جەنگیان دا، ئەوەش بووە سەرەتای جەنگی کرایم (Crimean War) کە بە خوێناویترین جەنگی سەدەی ١٩ هەژمار دەکرێت.

گرافیک فۆتۆی جەنگی کرایم لە نێوان ساڵی ١٨٥٣ بۆ ١٨٥٦

سەرەتا سوپاکەی عەبدولمەجیدی یەکەم بەسەرکردایەتی (عومەر لوتفی پاشا) سەرکەوتنی باشی لە هەر دوو هەرێمی (Oltenitsa en Chetate) بەدەست هێنا، ئەم سەرکەوتنەش وای لە سوڵتان کرد کەمێک لە خۆی بایی بێت و ئەو جەنگە

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

به (جەنگی پیرۆز) ناو بەریت و بانگەوازی (جیهاد)دا و داوای کۆمەکی سەربازی و دارایی کرد لەم جەنگەدا سووری و میسری و عەرەب و تونسی و مەراکشی و کورد بەشدارییان تێدا کرد کە دزی و تالانی سەرچاوەی بژێوییان بوو.

وێنەی جەنگی کرایم لە (Sevastopol)

لەکاتی جەنگەکەدا، شاری (Varna) ی بولگاریا بۆ کۆکردنەوەی هێزە تورک و هاوپەیمانەکانی هەڵبژێررا، بەدیاریکراوی فەرەنسا و بریتانیا و خۆئامادەکردنی بۆ جەنگی کرایم کۆتایی مانگی ٥ی ساڵی ١٨٥٤ کەشتییە جەنگییەکان گەیشتنە کەنارەکانی شاری ڤارنا و یەکەم کەشتی ٣٠ هەزار سەربازی فەرەنسی و ٢٥ هەزار سەربازی بریتانی و ١٠ هەزار سەربازی عوسمانی. هێزەکەی فەرەنسا لەلایەن (Saint–Arno) سەرۆکایەتی دەکرا و هێزەکەی بریتانیا لەلایەن (Lord Raglan) عومەر پاشاش سەرۆکایەتی هێزە تورکەکانی دەکرد. یەک لە باڵەخانە گەورەکانی شاری ڤارنا کرایە سەرکردایەتی سوپا هاوبەشەکە و لەوێوە بڕیار دەدرا. لەو کاتەی هێزی هاوپەیمانی و تورکەکان لە شاری ڤارنا بوون، ڤارنا بەدەستی نەخۆشی کۆلێراوە دەیناڵاند. هەرچەندە لە باشووری فەرنساوە ڤاکسینیان وەرگرتبوو، بەڵام گەرمای مانگی حەوت ئەوەندەی تر کارەساتی خولڤاند، ڕۆژانە سەدان کەس نەخۆش دەکەوتن، بەشێوەیەک جێگە نەمابوو بۆ نەخۆش، بۆیە بڕیاریان دا لەناو سەربازگەکان نەخۆشخانەی تایبەت بکەنەوە و لە تەنیشت هەر نەخۆشخانەیەکیشەوە گۆڕستانێک دروست بکەن، چونکە ڕێژەی مردن زۆر زیادی کردبوو. لەساتەوەختی کۆلێرا و نەخۆشیدا، ئاگرێکی گەورە لە یەکێک لە چێشتخانەکانی کەنارەکانی شاری ڤارنا بەناوی (Atanas Papazoogl) کەوتەوە و بەهۆی ئەو ئاگرەوە کۆگای هێزەکانی فەرەنسا کە ڕێژەیەکی زۆر واین (شەراب) و جگەرەی تێدا بوو، لەگەڵ ئەوەشدا کۆگایەکی تر کە سیخناخ کرابوو بە کەتان و کحول سووتان و ئەوەندەی تر ئاگرەکە تەشەنەی سەند و تەواوی کۆگای خۆراک و چێشتخانەکان سووتان. ڕوسە ئۆرتەدۆکسەکانیان بەو ئاگرکەوتنەوەیە تاوانبار کرد، بەڵام یەک لە فەرنسییە شایەتحاڵەکان پیاوێکی یۆنانی سەرخۆشی بینیبوو کە مۆمەکەی دەستی نزیکی کحولەکە کردووەتەوە و بەو هۆیەوە ئاگرەکە کەوتووەتەوە. سەرەڕای نەخۆشی کۆلێرا و ئاگرکەوتنەوە دووبارە خۆیان ئامادەکردەوە بۆ جەنگ لە ٨ی مانگی سێپتەمبەری ساڵی ١٨٥٤ زیاتر لە ٣٤ کەشتی جەنگی و ٥٥ کەشتی مامناوەند و ٣٠٠ کەشتی بارهەڵگری جەنگی ڕەوانەی کرایم کرا و لە ١٨٥٦/٣/١٥ کۆتایی بەو جەنگە خوێناویە هات.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

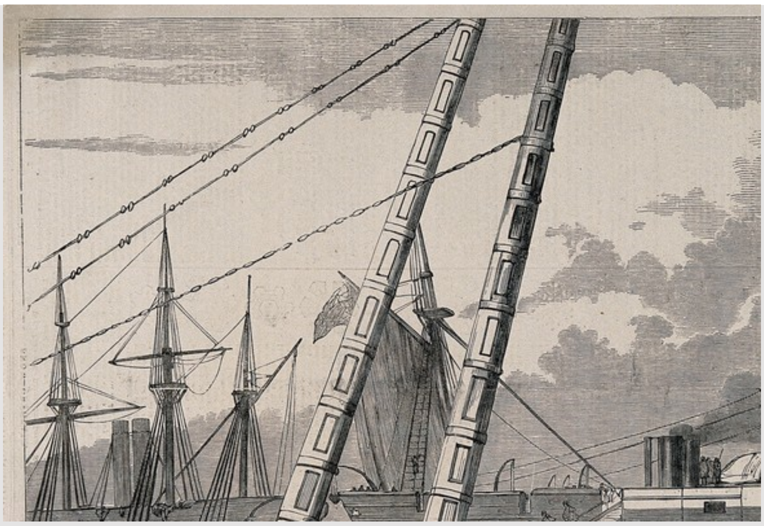

ساتەوەختی گەیشتنی کەشتی هاوپەیمانی سوپای عوسمانی لە شاری ڤارنا

ئەدمیراڵ ئەدۆلف ساڵدا (Adolf Slade)، (Mushaver Pasha) لە پەرتووکی (تورکیا و جەنگی قروم یان کرایم) (A Tale of Historical Events) ساڵی ١٨٦٧ دەڵێت: جیهادیستەکان تەمەنیان لە نێوان ١٦ بۆ ٦٠ ساڵان بگرە گەورەتریش بوون، زۆر بە گڕوتینی جیهادانەوە بەشداریان لەو جەنگەدا دەکرد و زیدی خۆیان جێهشتبوو بوو بۆ ئەو جەنگەی سولتان عەبدولمەجید ناوی نابوو (جەنگی پیرۆز) ئەمانە جیاواز بوون بە جلوبەرگی خۆماڵییانەوە بەشداری جەنگەکەیان دەکرد و زۆر سەرنجراکیش و تایبەت بوون دەمانچە و خەنجەر و شمشێریان پێ بوو، هەندێکیان ئاڵایەکی ڕەنگاوڕەنگی تایبەتیان کردبوو بە نێزەی ڕمەکانیانەوە کە بەهیچ شێوەیەک لەو سوپایە نەدەچوون کە بەجلوبەرگی فەرمیی سەربازییەوە بەشداریان لە جەنگی ڤینا (Vienna) دەکرد.

خوانی ئێوارەی سەرکردەکانی جەنگی کرایم لە شاری ڤارنا

سەرچاوەکان و هەندێک لە باس خواست سەبارەت بە فاتەڕەشی کوردان:

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

ئەدمیراڵ سلادا (Admiraal Slade) دەڵێت: فاتەڕەش بەجلوبەرگێکی ژنانەی ئاڵوواڵای کوردانەوە و سەرنجراکێشەوە بوو و پڕ چەک دەمانچە و شیر و ڕمێکی درێژ بەدەستەکانیاوە بوو، پێشڕەوی هەموویان بوو، ئەسپێکی ڕەسەنی عەرەبی دەهاژوو، لە دەستی ڕاست و چەپیدا پێڕە پیاوەکانی لەتەکی بوون و چەکدارەکانی تریش بەدوایدا دەڕۆشتن. هەندێک ئەسپسوار و هەندێک پیادە، سەرجەمیان جلوبەرگی سەرنجڕاکیش و هەندێکیان ژنەکانیان لە پشتیانەوە بوون و بەشانازییەوە بە شەقامەکانی ئەستەنبوڵدا تێپەڕ دەبوون کە ئەوان وەک ژنە تورکەکان ڕووخساریان دانەپۆشرابوو، نە پەچە و نە عەبایان پێوە نەبوو. سەرنجی ڕێبوارەکانی سەر شەقامەکانی ئەستەنبوڵیان بۆ لای خۆیان ڕاکیشابوو، چونکە هەرگیز ژنێکی موسڵمانیان نەبینووە ڕووخساری دیار بێت، بەڵام ئەوان بە شانازی و حورمەتەوە شەقامەکانی ئەستەنبوڵیان دەبڕی ڕووخساریشیان دانەپۆشراو بوو.

وێنەی ئەدمیراڵ سالادە ١٨٠٤–١٨٧٧ کە لەلای تورەکان بە مشەڕەف پاشا ناسراوە

ماریا یۆنگ (Marian Young) بەشێوازێکی فرە ڕەنگی ترێفی (وصف) فاتەڕەش دەکات و لە پەرتووکی (Our Camp in Turkey and the Way to Reach It 1854) بەم شێوەیە دەیناسێنیت: ئەم ژنە ئامازۆنە(١٣)(Amazon) کوردە هیچ شتێکی ژنانەی سەرنجڕاکێش نەبوو وەک ژنە کوردەکان. تەمەنی ٥٠ساڵێک دیار بوو بە ڕوونی بۆت ئاشکرا نەدەبوو کە تەمەنی چەندە، بەهۆی سەرکێشییەکانی ژیانیەوە لە پیاوێکی شەڕەنگێزی ناشرینی دڵ ڕەق و ئەسمەر دەچوو کە لە بنی پێکانی تا دانەکانی چەک و تەنفەنگ شیر و خەنجەر بوو، کتومت لە پیاو دەچوو، چاونەترس بێ سڵکردنەوە بڕیاری دەداو داوای دەکرد لە هیچ نەدەترسا. ئەم ژنە ئەمازۆنە سەرکردایەتی کۆمەڵێک پیاوی دەکرد کە بەگشتی زۆر زۆر سەرنجراکیش بوون. پیاوەکان میهرەبان و دەم بەخەندە بوون، بەڕاستی ئەسپەکانیان زۆر ڕەسەن و جوان بوون. بە بڕوای من ئەم ئاژەڵانەی ڕۆژهەڵات و کوردەکان تایبەت و ڕەسەن بوون ئەویش بەشانازییەوە لە سوارەکانی خۆی دەڕوانی.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بلاودەبێتەوە.

فاتەڕەش لە کاتی هێرش بردندا

ئیلوستريد لۆندەن نیوس (Illustrated London News) لە ساڵی ١٨٥٤ لە ژمارە ٣٦٣ ڕۆژنامەکەدا گرافیکی وێنەکەی کردووە و سێ ڕاپۆرتی دەربارەی (فاتەڕەشی) کوردان نووسیووە و دەڵێت: فاتەڕەش ژنێکی ڕووخسار دانەپۆشرا بوو کە لەو کاتەدا هەموو ژنەکان ڕووخساریان بە پەچە داپۆشرابوو. هیچ جۆرە خشڵ و زێڕ و ملوانکەیەکی پێوە نەبوو. ئەسپێکی ماندوو هیلاک و لاواز دەرکەوتەی پێ بوو، بەڵام هێجگار جوان پرچ و کلک درێژ سنگ بەرز و ملی بۆ زەوی شۆرکردبووەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەسپی ڕەسەنی کوردی لە کوردستان ئاوا پەروەردەی دەکەن.

L'ILLUSTRAT

JOURNAL UNIVERSEI

Ab. pour Paris, 3 mois, 9 fr. — 6 mois, 18 fr. — Un an, 36 fr.
Prix de chaque N°, 75 c. — La collection mensuelle, br., 3 fr.
Etats-Romains et royaume des Deux-Siciles. . . . .

N° 581.— Vol. XXIII.— Bureaux : rue Richelieu, 60.

SOMMAIRE.

Histoire de la semaine. — Courrier de Paris. — Concours des animaux de boucherie, à Poissy. — Inauguration de la rivière artificielle du bois de Boulogne. — Kronstadt. — Exposition universelle, à Paris, en 1855.— Histoire de la société française pendant la Révolution. — Voyage dans la mer Rouge (suite et fin). — Causerie littéraire. — Chronique musicale. — Fêtes indiennes de la semaine sainte et de Pâques, à Quito (république de l'Equateur). — Dragut-Reys (suite). — Revue scientifique.

Gravures : Kara-Fatima, héroïne du Kurdistan. — Embellissements du bois de Boulogne : Relèvement du cèdre du Liban, au rond-point ; Inauguration de la rivière artificielle. — La bataille de Turtukaï. — Kronstadt. — Voyage dans la mer Rouge : Maison habitée par Napoléon, à Suez ; Boutres arabes ; Sources de Moïse. — Uniformes de l'armée an-

وێنەی فاتەڕەش لەیەکەم لاپەرەی ڕۆژنامەی (Illustrated) لە ساڵی ١٨٥٤ دا

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

ڕۆژنامەی لا ئیلوستریشن (La Illustration) بابەتێکی لەسەر (فاتەڕەشی) کوردان بڵاوکردووەتەوە و دەڵێت: فاتەڕەش ئامازۆنێکی نوێیە (The new Amazon) کۆتا ڕۆژەکانمان لە ئەستەنبوڵ (القسطنطينية) (Constantinopel) بینیمان شتێکی نوێمان بینی و ئێمە گەواهی ئەوە دەدەین کە مەیدانی لە شەقامەکانی ئەستەنبوڵ ئەوەی بینیمان لە ڕۆژهەڵاتی ناوین نەبینراوە! بینیمان شەقامەکانی ئەستەنبوڵ خرۆشابوو لە خەڵک و بە تامەزرۆە سەیری ژنێکی بەهێز ئۆرلیۆ(١٤)(Orléans)یان دەکرد کە ئەویش فاتەڕەش بوو، فاتەڕەشی شاری (ماراش) کە بەجلوبەرگێکی زۆر تایبەت و جوانەوە بوو لەگەڵ ٥٠٠ ژنی کوردا(١٥) لە شەقامەکانی ئەستەنبوڵ پێشبڕکێیان دەکرد، سەرجەمیان چەکدار بوون بەشێوەیەک بوون کە هەرگیز شتی وا نەبیراوە جۆشی هەموو موسڵمانەکانیان گەیاندبووە لوتکە، بەتایبەت ژنە موسڵمانەکان.(١٦)

کاپتن سۆرمریست کاڵتۆرپ (Somerset Calthorpe) کە لە یاریدەدەری لۆرد ڕاگلانس بووە (one of Lord Raglan's assistants) و لەلایەن حکومەتی فەرەنسییەوە لە جەنگی قروم یان کرایمن (CrimeanWar) وەک شێوەکارێکی جەنگ دامەزرابوو، لەنامەکەیدا (Letters from Headquarters, or the Realities of the Crimean War 1857) دەڵێت: دوێنی لە هۆراس فیرنا (Horace Verne) چاوم بە فاتەڕەش کەوت لەگەڵ ٥٠ لە پیاوەکانی، چەند سەرسام بووم بەم ژنە جادووگەرە، بڕواناکەن چەند بەهێز و خاوەن دەسەڵات بوو، هیچ کام لە پیاوەکانی لەژێر فەرمانیدا دەرنەدەچوون، دیارە ئەوەش پەیوەندەی بە ئاین و ئەو هێزە ئاسمانی و لێهاتوییەوەی پەیامبەرانەوە هەیە کە لە فاتەڕەشدا هەبوو.

لە تۆمارێکی تردا، لە ٢٧ی مارس فاتەڕەش لەلایەن وەزیری جەنگ سەرئاسکەر(سەرعەسکەر/ Serasker) حەسەن ڕەزا پاشا (Hassan Riza Pasha) پێشوازی لێ کرا لە کۆشکی (DolmabahcePalace) چاوی کەوت بە سوڵتان عەبدولمەجیدی یەکەم (Sultan AbdulMajid) دوای چاوپێکەوتنی لەگەڵ سوڵتان لەلایەن موفتی کۆشکەوە بڕیاریان دا قەرەفاتم ڕەوانەی (Donaufront) مەیدانی جەنگەکە بکەن.

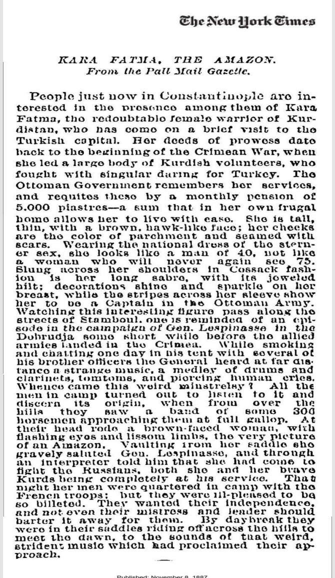

The New York Times

KARA FATMA, THE AMAZON.
From the Pall Mall Gazette.

People just now in Constantinople are interested in the presence among them of Kara Fatma, the redoubtable female warrior of Kurdistan, who has come on a brief visit to the Turkish capital. Her deeds of prowess date back to the beginning of the Crimean War, when she led a large body of Kurdish volunteers, who fought with singular daring for Turkey. The Ottoman Government remembers her services, and requites these by a monthly pension of 5.000 piastres—a sum that in her own frugal home allows her to live with ease. She is tall, thin, with a brown, hawk-like face; her cheeks are the color of parchment and seamed with scars. Wearing the national dress of the sterner sex, she looks like a man of 40, not like a woman who will never again see 75. Slung across her shoulders in Cossack fashion is her long sabre, with its jeweled hilt; decorations shine and sparkle on her breast, while the stripes across her sleeve show her to be a Captain in the Ottoman Army. Watching this interesting figure pass along the streets of Stamboul, one is reminded of an episode in the campaign of Gen. Lespinasse in the Dobrudja some short while before the allied armies landed in the Crimea. While smoking and chatting one day in his tent with several of his brother officers the General heard at far distance a strange music, a medley of drums and clarinets, tomtoms, and piercing human cries. Whence came this weird minstrelsy? All the men in camp turned out to listen to it and discern its origin, when from over the hills they saw a band of some 300 horsemen approaching them at full gallop. At their head rode a brown-faced woman, with flashing eyes and lissom limbs, the very picture of an Amazon. Vaulting from her saddle she gravely saluted Gen. Lespinasse, and through an interpreter told him that she had come to fight the Russians, both she and her brave Kurds being completely at his service. That night her men were quartered in camp with the French troops; but they were ill-pleased to be so billeted. They wanted their independence, and not even their mistress and leader should barter it away for them. By daybreak they were in their saddles riding off across the hills to meet the dawn, to the sounds of that weird, strident music which had proclaimed their approach.

Published: November 8, 1887

فاتەرەش لە رۆژنامەی نیۆرک تایمسی ئەمریکی ساڵی ١٨٨٧

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

لەدوای ئەو دیدارە فاتەڕەش سەرنجی تەواوی ئەورپییەکانی و تورک و ڕۆژنامەنووس و گرافیستەکان و سەربازە بیانی و عوسمانییەکانی بۆ خۆی ڕاکێشا و هەر یەک لە ڕۆژنامەی L'Illustration, Journal Universel فەرەنسی و ڕۆژنامەی The Illustrated London News ئینگلزی بەریتانی و ڕۆژنامەی La Ilustracion, periodico universal ئیسپانی فاتەڕەش بووە سەرباس و پەڕەی یەکەمی ڕۆژنامە ئەورپییەکانی داگیر کرد.

لە ١٨٥٤/٤/٥ فاتەڕەش و هێزەکەی لە (Edirne) بەڕێ دەکەون و سەرەتای مانگی ٥ی هەمان ساڵ دەگەنە (Donaufront) بۆ ئەوەی بەشداری ئەو جەنگە بکەن. لە سەرەتای مانگی ٧ی ساڵی ١٨٥٤ لەژێر فەرمانی ئەفسەرە فەرەنسییەکاندا هێزەکانیان لە شومن (Shumen) بۆ فارنا (Varna) دەگوێزنەوە، هەڵبەت لەم جەنگەدا فەرەنسی و ئینگلیزەکان بەشداریان کردووە و کۆمەکی سوپای عوسمانییان دژی ڕووسەکان کردووە. دوای ئەوەی هێزەکان دابەش دەکەن بەسەر سێ لیوادا، فاتەڕەش و هێزەکەی دەکەوێتە ژێر فەرمانی جەنەڕاڵ یوسف (LeGénéral Yusuf) لەلایەن فەرەنسییەکانەوە پشتگیری دەکرێت بۆ هەر ڕۆژەی ٥ قروش لەگەڵ ئالیک بۆ ئاژەڵەکانی پێ دەدرێت.

مارا یۆنگ (Marian Young) لە شوێنکدا کە بە ڕوونی دیارە چارەی فاتەڕەشی نەویستووە، دەڵێت: فاتەڕەش پبشتگۆێ خرابوو، چونکە فەرمانەکانی وەک پێویست جێبەجێ نەدەکرد. ئەوەی سەیرە لەلام بۆ جەنەڕاڵ جۆرج براون (George Brown) ئەم ژنە ناشرین و پیاوە پیسانەی بانگێشتی نانخواردن کردبوو لە کەمپەکە بۆ ئەوەندە سەرسامی ئەم ژنە ئێسک قورسە بوون! ئەوەی ڕاستی بێت دەبێت ئاماژەی پێ بدەین هەر لە ڕێبوارەکانی سەرشەقامەکانی ئەستەنبوڵەوە تا جەنەڕاڵە ئینگلیز و فەرەنسییەکان و چەکدارەکانیش شێوەکار و ڕۆژنامەنووسەکان هەمووی سەرسامی ئازایەتی و چاونەترسی فاتەڕەش بوون، کە چۆن هێزێکی ئاگرین و ژنێکی سەرکەش و بەتوانا چاونەترس بووە، بەشێوەیەک سەرسامی ئەم ژنە بوون جەنەڕاڵە ئەورپییەکان کە تا دەگاتە ئەو ئاستەی قۆماندانە تورکەکان دژایەتی فاتەڕەش بکەن و ئیرەیی پێ بەرن، چونکە زیاد لە پێویست بێگانەکان بایەخیان داوە بە فاتەڕەش. ئەوەتا ماریا یۆنگ لە پەرتووکەکەی خۆیدا دەڵێت: فاتەڕەش خۆی لە ڕێزەکانی سوپادا نەدەبینی نە دەچووە ژێر فەرمانی سەرپەل و جەنەڕاڵەکانەوە هیچ بەرگێکی یونیفۆرمی سەربازی نەدەپۆشی نە خۆی نە پیاوەکانی ژنێکی یاخی سەرکەش بوو ڕووخساری ترسناک و ناشرین و دڵڕەق بوو. ڕۆژنامەنووسە ئەورپییەکان بە پێچەوانەوە باسی دەکەن و دەڵێن: فاتەڕەش ژنێکی میهرەبان و سەرکردەیەکی بەهێز بوو سەرکردایەتی هێزێکی پڕ چەکی دەکرد، هێزیک کە هەمووومانی سەرسام کردبوو بە سوارچاکی و چەک و جلوبەرگەکانیان لە هەندێک شوێندا، دەڵین: سەربازە کوردەکانمان دەبینی بە ئەسپەکانیان بەجۆرێک غارغارێنیان دەکرد کە زۆر شێتانە بوو، چۆن بەو خێراییە خۆیان هەڵدەدایە خوارەوە بۆ سەرزەوی و دووبارە بەرز دەبوونەوە دەچوونەوە سەر ئەسپەکانیان! ئەمەمان بەس لە کوردەکاندا بینیوە لە نەتەواکانی تردا بەدیمان نەکردووە.

وێنەی ئەسپ سوارە سەرکەشەکانی کورد کە سەرنجی هەموو سوپای فەرنسی و بەریتانیان بۆ لای خۆیان ڕاکێشابوو.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

تەواوی ڕۆژنامە ئەوروپی و ئەمریکییەکان بە شانازی و سەرسامییەوە باسی فاتەڕەش دەکەن و جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە فاتەڕەش کوردە و لە کوردستانەوە هاتووە. لەسەرجەم ئەو چاوپێکەوتن و دیدار بانگێشتانەی کە بۆ فاتەڕەش ڕێکخراوە، باسی جلوبەرگە ناوازە ڕەنگاوڕەنگەکەی کوردان دەکەن. تەواوی تۆمارەکان سەبارەت بە فاتەڕەش (بە نووسراو و تۆمارەکانی سوڵتانیشەوە) دان بەو ڕاستییەدا دەنێن کە فاتەڕەش لە کوردستانەوە هاتووە. هەندێک دەڵێن خۆی و ۳۰۰ چەکدار لە هۆزەکەی خۆی، هەندێکیش دەڵین ۵۰۰ چەکداری پیاوی لەگەڵ بووە. تەنها لەیەک شوێندا باس لە ۵۰۰ ژنی کورد دەکەن کە نمایشتی سەربازییان لە ئەستەنبوڵدا کردووە، جگە لەوە هەموو نووسراوەکان باسی لە سەرکردایەتی ژنێکی کورد دەکات کە پێشڕەوی ۳۰۰ چەکداری پیاوی کردووە کە لەژێر فەرمانیدا بوون و ئامادەی فیداکاری بوون بۆ خانمەکەیان، کە نەپێشتر نە لە ئیستادا ژنێک نەبووە سەرکردایەتی هێزیکی چەکداری پیاوان بکات و لەژێر فەرمانیدا بن کە ڕووخساریشی دانەپۆشی بێت. هەربۆ نموونە ڕۆژنامەی (The Illustrated 1854) ژمارە ۳۶۳ دا دەڵێت: فاتەڕەش سەرکردایەتی هێزێکی پڕ چەکی دەکرد زۆر جیاواز و سەرنجڕاکێش خەنجەری ئەلبانی و ڕمی ئەفغانی هەندێکیان تەفەنگی بریتانییان پێ بووە، کە پێدەچێت لە کۆمپانیاکانی بیرمینگهامی (Birmingham) بریتانییەوە دەستیان کەوتبێت. ڕم و شمشیر و جلوبەرگی کوردانە پیادە و ئەسپ سواری لێهاتوو کە بەشێوەیەک دەڕۆشتن تەواوی ژن و منداڵ و ڕێبوارەکانی ئەستنەبوڵیان سەرسام کردبوو، بەتایبەت ژنە تورکەکان لەماڵەکانیان دەهاتنە دەرەوە سەیری فاتەڕەش و جەنگاوەرەنیان دەکرد. ئەم دیمەنە بۆ ئەوان زۆر نامۆ بووا! چۆن ژنێک سەرکردایەتی هیزێک دەکات کە سەرجەمیان پیاو بن و ئەویش ڕووخساری دانەپۆشی بێت و هیچ پابەندبونێکی ئاینی تێدا نەبێت وەک (حیجاب و نیقاب) جلوبەرگی کوردانە و سەربەرزانە بەبێ ترس بە شەقامەکاندا بڕوات!

فاتەڕەش لە ئەستەنبوڵ

لە ساڵی ۱۸۸۷ سەرلەنوێ فاتەڕەش سەردانی شاری ئەستەنبوڵی دەکات و ڕۆژنامەی (The Pall Mall Gazette) بەریتانی لە ڕاپۆرتێکی خۆیدا بەم شێوەیە باسی دەکات و دەڵێت: (Kara Fatma "The Amazon) واتا فاتەڕەش سوپەر پاڵەوان دووبارە هاتەوە بۆ ئەستەنبوڵ بە ڕووخسار و پێستێکی وشکهەڵهاتوو بە گۆنایەوە نیشانەی برین جێمابوو دەستێک جلوبەرگی پیاوانەی نیشتمانی کوردانەی لەبەردا بوو، بە ڕەفتار و جوڵە و بە هێزی هەر لە ژنێکی ٤٠ ساڵان دەچوو نەک

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

ژنێک تەمەنی ٧٥ ساڵ. شمشێرێکی درێژی بە بەردی تایبەت نەخشێنراو وەک شێوازی کازاکێکانی لەشانی کردبوو، هەروەها مەدالیایی ئازایەتی لەسەر سنگی دابوو کە لەلایەن سوڵتانەوە پێ بەخشرابوو. لە جەنگی کرایم شاڵێکی سەرلەشکری سوپای عوسمانی لە شانییەوە بۆ کەمەری بەستبوو، کە ئەوشاڵە تایبەت بووە بە سەرلەشکر و سەرهەنگەکانی سوپا. بە بڕوای ئێمە بەم شێوەیە ڕۆشتن بە کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵدا زۆر سەرنجڕاکیش بوو، هەموو بیریان لەو کاتە دەکردەوە کە فاتەڕەش خۆیی و چەکدارەکانی یەکەمجار هاتنە ناو ئەستەنبوڵەوە چوونە ئەو کەمپەی کە جەنەڕاڵ (Lespinas) لێ بوو لە ناوچەی (Dobrogea) جێگیر کرابوون کاتێک جەنەڕاڵ (Lespinas) لە پڕ گوێی لە مۆزیک و گۆرانی و تەپڵ و دەهۆڵ و زوڕنا دەبێت لە چادرگەکەی خۆی ڕادەپەڕیت و پرسیاری ئەوە دەکات، ئەو هێزە کێن؟ ئەوانە سەربە چ نەتەوەیەکن هاتوونەتە ئەم کەمپەوە!؟ هەموویان سەرسام بوون بە ڕەفتار و جلوبەرگ و مۆزیک و سوارچاکی ئەو هێزە و کەسیان نەیاندەتوانی ئەو مەتەڵە هەڵبهێنن و کۆدی نەتەوەی ئەو سوارچاکانە بدۆزنەوە لە پڕ ئەسپسوارێکی ڕەنگین کە ژنێک بوو بەدوایدا ٣٠٠ چەکدار وەک شێت بەخێراییەکی زۆر ترسناک لە ئەسپەکانیان دەهاتنەخوارێ و پێکانیان بەر زەوی نەدەکەوتوو بە قەڵەمبازێک دەچوونەوە سەر پشتی ئەسپەکانیان. پێشڕەوەکەیان ژنێک بوو ژنێکی گەنم ڕەنگ چاوەکانی زیت و بە وریاییکی زۆرەوە سەیری ئەملاوئەو لای خۆی دەکرد. لەچاوەکانیدا هەموو شتێکت دەخوێندەوە، ڕێک پاڵەوان بوو پاڵەوانێکی بێوێنە دەچوو کاتێک گەیشتە بەردەم جەنەڕڵ (Lespinas) و لە زینی ئەسپەکەی خۆی فڕێ دایە خوارێ و سڵاوێکی سەربازییانەی لە جەنەڕاڵ کرد و لەرێگەی وەرگێرەکەیەوە پێی وت: من هاتووم لەگەڵ ڕوسەکان بجەنگم. جەنەڕاڵ لیسپیانس بەخۆشحاڵییەوە وتی: هەموو کەمپەکە لە خزمەتی ئەم کوردە ئازایانەدا دەبێت و فەرمانی دا هەرچی پێویست بوو بیخەنە خزمەت فاتەڕەشەوە. هەر ئەو شەوە جێگەی حەوانەوەیان لە کەمپی سەربازە فەرەنسییەکان لە ئەستەنبوڵ بۆ تەرخان کردن، بەڵام فاتەڕەش بەو هاوکارییە کامەران نەبوو هەر بۆیە بە جەنەڕاڵی وت: ئێمە لە ژێر فەرمانی هیچ کەسدا نابین و نەبووین کەس ناتوانێت فەرمانمان بەسەردا بکات هەر بۆیە سبەینانێکی زوو جەنەڕاڵ هەموو جەنگاوەرە کوردەکانی بینی بە سەر زینی ئەسپەکانەوە بوون کە چوونە گردێک نزیکی کەمپەکە و لەوێدا ڕەشماڵیان هەڵدا و لە دوورەوە ئاشقی ئەو مۆزیکە خۆش نایابە بوو کە کوردەکان دەیان چڕی. هاتنی فاتەڕەش دووبارە بۆ ئەستەنبوڵ سەرەتای جەنگی کرایمی بیری خەڵکی سەر شەقامەکان دەخستەوە بۆیە بە تامەزرۆوە لە فاتەڕەشیان دەڕوانی هەوڵیان دەدا بیدوێنن و قسەی لەگەڵ بکەن.(١٧)

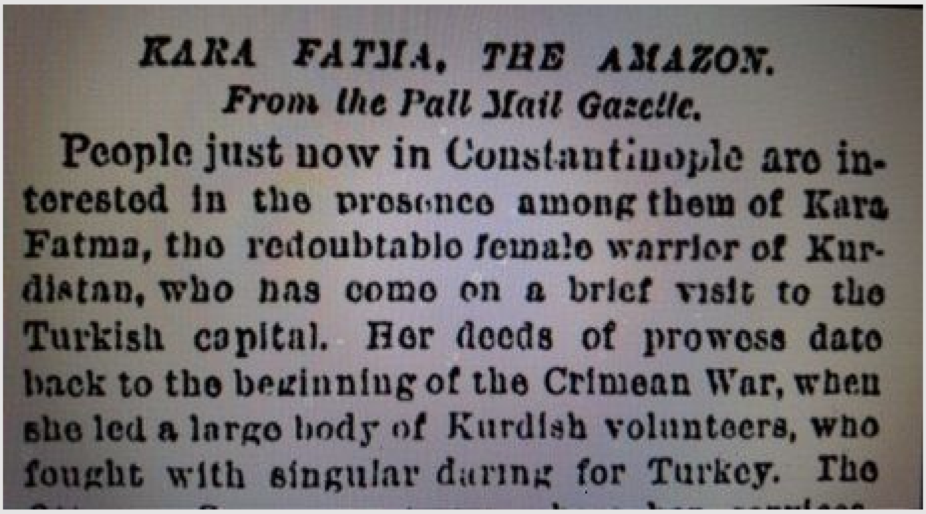
KARA FATMA, THE AMAZON.
From the Pall Mall Gazette.
People just now in Constantinople are interested in the presence among them of Kara Fatma, the redoubtable female warrior of Kurdistan, who has come on a brief visit to the Turkish capital. Her deeds of prowess date back to the beginning of the Crimean War, when she led a large body of Kurdish volunteers, who fought with singular daring for Turkey. The

ڕۆژنامەی پاڵ ماڵ

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

دواجاریش لە گۆڤاری لیتەرنێتی (liternet)ی بولگارییەکاندا و لە پەراوێزی بابەتێکی درێژدا لەسەر فاتەڕەشی بەم شێوەیە نووسراوە: فاتەڕەش لە ئەدەب و مێژووی بولگارییەکاندا ناوێکی نەناسراوە، تەنها لە شوێنکدا ناوی هاتووە ئەویش لە پەرتووکی بیرەوەریێکانی هریستۆ ستامبۆلسکی (Hristo Stambolski) ساڵی ١٩٧٢: ٣٨ ستامبۆڵسکی.. لە زاری ستامبۆڵسکییەوە فاتەڕەش و چەکدارەکانی ژنێکی تورەی سەرکەش قینلەدڵ و دڵڕەق و شەڕانگێز بوو، جارێک لە کەمپی (Kulbokluk) ڕاهێنانی دەکرد لەسەر تیرهاوێژ و نیشانەپێکان لەوکاتەدا باپیرە (Nenko) کە خەڵکی شاری (Sheynovo) بووە فاتەڕەش نیشانەکەی بە باپیرە نینکۆ پێکا و لەخوێنی خۆیدا گەوزاندی هەتا مرد.

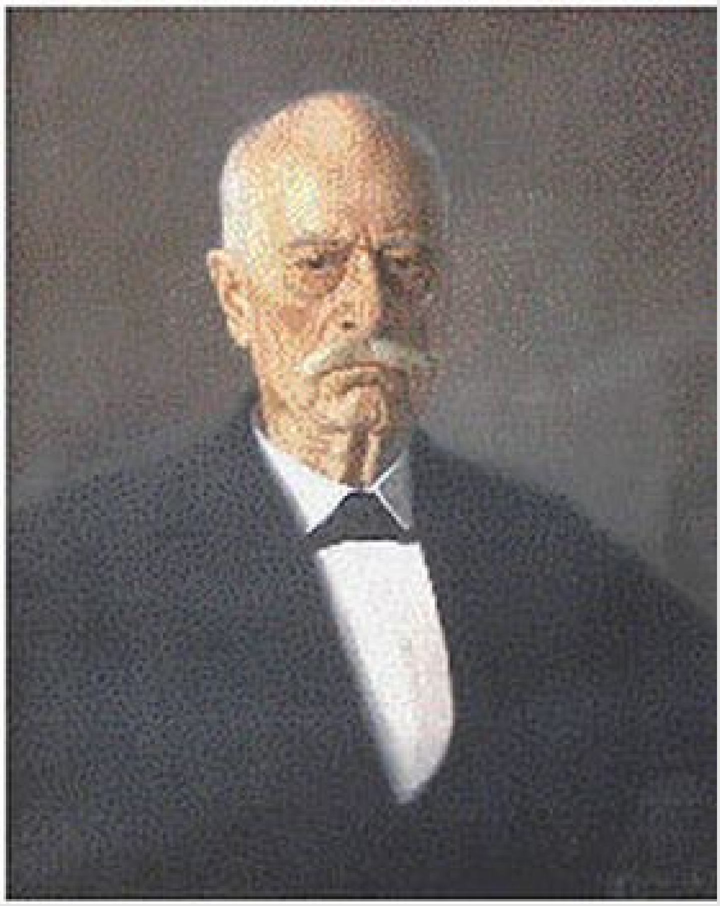

ستامبۆلسکی

شێواندنی ناوی فاتەڕەش لەلایەن تورکەکانەوە بە فاتەڕەشی تورکی.

زۆرن ئەوانەی کە هەوڵی شێواندنی فاتەڕەشی کوردانیان داوە، بەتایبەت لە سەردەمی مستەفا کەمال ئەتاتورکدا ژنێکیان دروست کرد بە هەمان ناوەوە وەک سەرکردە و قارەمانی جەنگ نیشانیان دەدا. ڕۆژنامە و گۆڤارەکان زۆریان لەسەر دەنووسی و وێنەکانیان لە کوچە و کۆڵانەکاندا بڵاو دەکردەوە، ئەم کارەش هەر بۆ ئەوە بوو تا فاتەڕەشی کوردان لێڵ و بزر بکەن و ناوی لە بیری خەڵکیدا نەهێڵن، چونکە لە دوای مەرگی فاتەڕەش بە دەیانساڵیش لەناو تورکەکاندا باس هەر باسی قارەمانێتی فاتەڕەشی کوردان بووە، هەر بۆ ئەوەش قەرەفاتمیان هێنایە مەیدانەوە و تا ئاستی پێویست نەک لەلای تورکەکان بگرە لەلای کوردەکانیش فاتەڕەشیان شیواند. محەمەد بایراک لە کتێبەکەیدا بە ناوی (ژنی کورد) بە ڕوونی ئاماژە

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

بە بوێری و ئازایەتی و جیاوازی کارەکتەری ژنی کورد و فاتەڕەش بە نموونەی جەربەزەیی و ئازایی و سەربەخۆی دەهێنێتەوە و دەڵێت: تورکەکان هەوڵی شاردنەوەی ئەم توانای ژنە کوردەیان داوە و ویستویانە لەنێو کەلتوری خۆیاندا بزری بکەن، هەروەها دەڵێت: بەدرێژایی مێژووی ئیمپراتۆی عوسمانی ژنێک نەبووە بەشداری لە جەنگدا کردبێت جگە لە فاتەڕەش.

لەدوای ئەو ناو و ناوبانگەی بەخشرایە فاتەڕەشی کوردان هەر لە شازادەی کوردستان و ئامازۆنی نوێی کورد و ورنلیۆ ژنێک لە زێر و...هد، جگە لە خەڵاتی ئازایەتی لەلایەن سوڵتانەوە و سەدان وتار و دیدار لە سەردەمی خۆیدا لەگەڵ فاتەڕەش و جیاوازی جێندەری و مافی ژنان و لە نێوان تورک و کوردا سەدان بەڵگەنامە بەتەواوەتی لە مێژووی ئیمپراتۆری عوسمانی و مێژووی جیهاندا چەسپا کە ژنە کوردێک پاڵەوانی جەنگی کرایم بووە نەک ژنە تورکێک. ئەمە بۆ تورکە فاشیستەکان جێگەی قبوڵ نەبووە، بۆیە زوو کەوتنە خۆیان و لە سەردەمی ئەتاتورک (مستەفا کەمال) فاتەڕەشێکی درۆینەیان دروست کرد و ناو و وێنەیان بەتەواوی تورکیادا بڵاوکردووە و داستانی درۆینەی زۆریان بۆ چنییەوە تا لە هزر و بیرەوەری تاک بە تاکی تورکیادا فاتەڕەشی کوردان لەبیر بەرنەوە و بەشێوەیەک ناوی فاتەڕەشیان شێواند کەجێگەی داخە بە دەگەمن کوردەکان خۆشیان بۆیان جیا دەکرێتەوە و کێ پاڵەوانی ڕاستەقینەیە! هەر بۆ نموونە مۆزەخانەی کوردی لە وڵاتی سوید (Kurdish Exile Museum) هەروەها ماڵپەڕی مێژووی کورد (saradistribution) کە ماڵپەرێکی مێژووی کوردییە لە تۆمارێکیدا وێنەی قەرەفاتمی تورکییان داناوە بە کورد ناساندویانە بەشێوەیەک تێکەڵیان کردووە و وێنەی فۆتۆگرافی قەرەفاتمی تورکان و نیگارەکانی فاتەڕەشی کوردانیان پێکەوە داناوە! لەکاتێکدا سەردەمی فاتەڕەشی کوردان و قەرەفاتمی تورکان ٦٥ ساڵ زیاترە ئەوکات بۆ دەردەکەویت پیلانەکانی تورک بۆ سڕینەوە مێژووی نەتەوەیەکی وەک کورد چۆن سەرکەوتوو بووە.(١٨)

فاتەڕەشی تورکەکان ناوی تەواوی فاتیمە سەحەر ئیردەن (Fatma Seher Erden) لە ساڵی ١٨٨٨ لە شاری داگیرکراوی باکووری کوردستان لە ئێرزڕووم لەدایک بووە. لە دوای ڕووخانی عوسمانلی و لە سەرەتای جەنگی جیهانی لە ساڵی ١٩١٩ دەچێتە سیڤاس ئەو شوێنەی کە مستەفا کەمال گۆنگرەی تێدا دەبەستێت و لەگەڵ مستەفا کەمال پەیوەندی دەگرێت و دەبێتە دۆستی لەپاش ئەوە مستەفا گەماڵ گروپێکی ٤٥ ژنی بۆ ڕێک دەخات و فاتمە سەحەر دەکاتە سەرۆکی گروپەکە ئیتر لەدوای گەورەکردن و ڕێکلامی جۆراوجۆر بەخواستی ئەوەی لە مێژووی تورکدا ژنێک هەبێت هاوشێوەی فاتەڕەشی کوردان، چونکە ئەوان باش ئەوە دەزانن تەواوی ڕۆژنامە ئەوروپی و ئەمریکییەکان فاتەڕەشیان بە کورد ناساندووە زیدی یەکەمی فاتەڕەشیان بە کوردستان و چیاکانی کوردستان ناوبردووە لە ڕۆژنامەیەک نییە لەو ڕۆژنامانە نەڵێن: فاتەڕەش شازادەکەی کوردستان هەر بۆیە بە بەرنامە فاتمە سەحەری تورکییان گەورە کرد و لە هەندێک شوێندا دەڵێن: بەشداری جەنگی گریکەکانی (یۆنان)ی کردووە سەرکردایەتی ٧٠٠ چەکداری پیاوی کردووە هەتا توانیان فاتمەسەحەر بکەنە ژنە پاڵەوانێکی درۆینەی تورک، هەرچەندە لە ماڵپەڕی بەتلیسی ئەویش بە کوردی ئەرزەڕووم دەناسێنن، بەڵام وەک خۆم هیچی شتێکی ئەوتۆم بەرچاو نەکەوتەوە جگە لەوەی لە شارێکی کوردی وەک شاری ئەرزەڕوومی باکووری کوردستان لە دایک بووە.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

وێنەی قەرەفاتم (فاتمە سەحەر) لە دوو سەردەمی جیاوازدا

خۆشبەختانە هیچ ڕۆژنامەیەکی ئەوروپی و ئەمریکی ناویان نەهێناوە بەشێوەیەکی تر ئەوەندە گرنگیان پێ نەداوە، هەروەها لە ساڵی ١٩٢٠ خەڵاتی ژنی ئازایان پێ بەخشی هاوکات چی بۆ فاتەڕەش کراوە هەمان شتیان بۆ فاتمەسەحەر دووبارە کردووەتەوە بەوەشەوە نەوەستان لە ٢٠١٧/٤/٢٧ دا زنجیرە درامایەکیان بە ناوی (قەرەفاتم) لە ٢٥ زنجیرە تۆمار کرد بەوەش ئەوەندەی تر گرەوی درۆینەی خۆیان بردەوە و فاتەڕەشی کوردان و شازادەکەی کوردستانیان لە هزری تاک بەتاکی کوردا کاڵ کردەوە بەشێوەیەک کاریان لەسەر کرد ئەستمە کە باسی قەرەفاتم بکرێت و ئەو درامایە نەیەتە خەیاڵ تورکەکانەوە.

لێرەدا ئەوەی ماوە بیڵێین خواستی ئێمە گەڕاندنەوەی فاتەڕەش بوو بۆ زێدی یەکەمی خۆی کە کوردستانە، کوردە لە بەرئەوەی تورکەکان هەوڵێکی زۆریان داوە تا لە کلتوری خۆیاندا بە تورکی بکەن و بیتوێننەوە، کە ئەم کارەیان بۆ نەکراوە و سەری نەگرتووە، پاشان هاتوون و دەڵێن: فاتەڕەش سەر بە یەک لە هۆزە تورکمانەکانە بە ناوی هۆزی (سینمیلی)یەوە (کە بە دیدی ئەوان هۆزێکی تورکمانییە) هەربۆیە بەپێی تەواوی ئەو بەڵگانەی خستمانە ڕوو فاتەڕەش دوور یان نزیک دڵۆپێک خوێنی تورکی یان تورکمانی لە جەستەییدا نەبووە نە لە هۆزی تورکی و نە تورکمانی لە دایک نەبووە، بەڵکو لە

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

چیاکانی کوردستان و لە دایک و بابێکی کورد لەکوردستان لەدایکبووە، ، بەڵگەش بۆ کوردبوونی فاتەڕەش ئەوەندە بەسە کە سوڵتان عەبدولمەجید پێی دەڵێت: تۆ بەو هەموو ئازایەتییەوە بۆ تورکی نازانیت!؟ وەڵامی فاتەڕەشیش بێسڵکردنەوە دەڵێت: ئەگەر تۆ کوردی بزانیت پێویست نییە بە تورکی قسە بکەیت. نەک هەر تورک و تورکمان نەبووە، بەڵکو زمانی تورکیشی نەزانیوە! بەپێچەوانەوە لە پەرتووکەکەی کامەران بەدرخاندا ئاماژە بەوە کراوە کە فاتەڕەش جگە لەوەی بە سوڵتانی وتووە: ئەگەر تۆ کوردی بزانیت پێویست نییە بە تورکی قسە بکەیت بەڵکو دەڵێت: ئەگەر تۆ تورکت بناسیبایە، بە تورکی قسەت نەدەکرد.

کەواتە فاتەڕەشی کوردان بەپێی ئەو بەڵگەنامانە ناوی ڕاستەقینەی فاتەڕەش (Asiye)یە وەک لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد. لە ڕۆژنامەی (L' ILLUSTRATION 1854 N 581 KARA FATIMA, L' HEROÏNE DU KURDISTAN) بە قەرەفاتم پاڵەوانی کوردستان ئاماژەی بەناوی کردووە. هەروەها لە ڕۆژنامەی (Pall Mall Gazette, November 1887) بە ئامازۆن واتا پاڵەوان ناوی هێنراوە. لەسەر هەندێک لە گرافیک فۆتۆکان هەندێک لە ڕۆژنامە فەرەنسییەکان بە (le princesse kurde) ناوی هێنراوە واتا شازادەکەی کوردستان.

بەپێی تەواوی بەڵگەنامە و ڕۆژنامە بیانی و تورکی جیهانێکان (فاتەڕەش) کورد بووە لە چیاکانی ماراشە وە هاتووە وەک یەکەم ژن لە مێژووی سوپای عوسمانی بەشداری خوێناویترین جەنگی کردووە لە سەدەی ١٩ کە ئەویش جەنگی کرایم بووە. بە هیوای ئەوەی ئەم نووسینە دەروازەیەک بۆ ئاوڕدانەوەی زۆرتر لە ژیانی ئەم نێودارەی کورد و دەیان کەسایەتی و زانا و هەڵکەوتووی تر کە هێشتا لە لاپەڕەکانی مێژوودا وەکو پێویست تۆمار نەکراون و ژیانیان بە نادیاری ماوەتەوە.

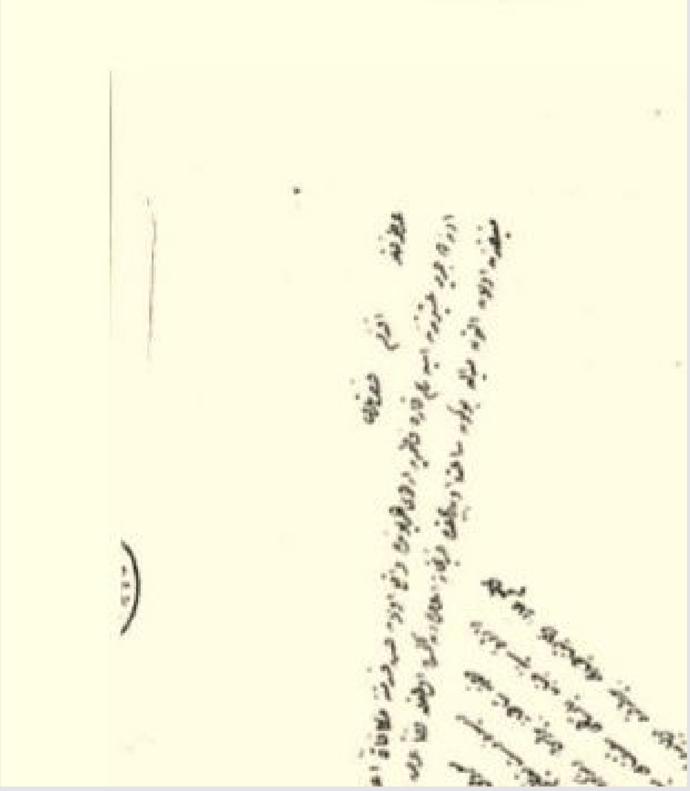

فاتەڕەش لە بەڵگەنامەیەکی ئەرشیفی عوسمانیدا

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

فاتەڕەش لە بەڵگەنامەیەکی ئەرشیفی عوسمانیدا

نسیبه مکرم

قارا فاطمه

عثمانلی قادینلقنده بوهر حاث

قاره فاطمه ادعاسنه قاره دکل پارلاق ، درخشان بر دلیلدر .

قارا فاطمه کرددر . ملاطیه سنجاغی ملحقاتندن آلا طاغلیدر . وآلاطاغ کرد بکلرندن برینك اصیل ، نجیب قیزیدر . رسمندن آکلاشلدیغی اوزره ضعیف ، اورته بویلو اولوب رنکی اسمر کوزلری وقاشلری سیاهدر . البسه‌سی ارکك البسه‌لرینك عینیدر .

انتاری یرینه کنیش بر شالوار جاکت یرینه ایسه (سارقا) تعبیر اولنان بر نوع چیکن کیمردی سی ارکك سی کبی کور ونسرتدی .

یوزنی اصلا ستر ایتمز آچیق صاچلرنی بوینی والحاصل باشنك یوزندن ماعدا بوتون اقسامی (لەچەل) تعبیر اولنان بیاض بر بزله قات ، قات صارارق ستر ایدردی . حربدەایسه رسمده کورولدیکی اوزره اورتونوردی .

توابعی اوزرنده صوك درجه نفوذه مالك اولوب (ایبو) نامنده‌کی مشاوری بیله قارا فاطمه‌نك خشم وحشمتندن احتراز ایدردی . قارا فاطمه طبعاً جنکاور اولدیغی نسبتده خاطر نواز رحیم وشفیقدی . آنجق اونده رحمت وشفقت لزومندن فضله دکلدی .

قارا فاطمه شایان مرحمت اولانلره رحیم ، ظالم قویلرك ظالم ومدهش دشمنی ایدی . تاریخاً مضبوط اك مهم اك پارلاق وقایعی روسیه محاربه‌سی هنکامنده کذران ایتمشدر .

روسیه اردولری ارضرومی محاصره ایتدیکی اثناده قارا فاطمه عزیزیه طابیه‌سنده معیتنده‌کی اوچ‌درت‌بیك کرد جنکاوریله برای معاونت ومدافعه بولونیوردی . بویوك اسلام والده‌سی عسکرك ایچه‌جکی ییه‌جکنی احضار ، یاره‌لیلری تداوی ایدر اوموزیله مجروحین عسکریی خسته خانه‌لره قدر طاشیردی . دشمن عزیزیه طابیه‌سنك هرصورتله مدافعه‌سنده ابراز ایتدیکی متانت وشدتك نامغلوب اولدیغی آکلاینجه حیله مراجعت ایله برکیجه یاریسی عسکرمزك قفوشی یقیننه صوقش اولدیغی برتفره برتفنك آندیروب قفوشك لامبه‌سی سوندرمش وعسکرلرمز دشمن باصدی ظنیله

حکومتلری ازییور .

بوراده دقت ایدیکز . حکومتك قوتی عجبا نه‌در ؟ . هیچ‌شبه‌یوق‌که قندر . دیمك‌که بر ملتده قن اولماسه اوملتك یشاماسی ممکن اوله‌میور .

بورادن صریح بر نتیجه چیقاره‌برز .

اوده : قن کیمده ایسه قوت اونده‌در ، غالب کلیر ویشار .

قن کیمده یوقسه اونده‌قوت یوقدر ، مغلوب اولور ، ویشایامازه‌یاخود سفالتله یشار .

قادینلرله ارککلرك حیاتلرنی تدقیق ایده‌لم . ارککلر حردر ، بتون ارککلر حردر ، بتون حقلرینه مالکدر .

قادینلرده اسیردر ، بتون حقلرندن محرومدر . ارککلر مسعودیشارلر ، ویشامق ایچون واسطه‌لره مالکدر .

فقط قادینلر مسعود دکلدرلر ، مسعود یشامق ایچون واسطه‌لردن محرومدرلر .

ارککلر قوته مالکدرلر . قادینلر هیچ برقوته مالك دکلدرلر . اونك ایچون قادینلر مغلوب اولورلر وازیلیرلر ..

عجبا بودرلو حیات نه‌دن اولمش ونه‌دن اولیور . بونی بیلملی‌یز دکلی ؟

همشیره‌لرم امین اولکزکه بوراده بتون سبب قندر . اوت ارککلرك قوته مالك اولمسی قنه مالك اولمسندن ، قادینلرك قوته مالك اولماسی . قنه مالك اولمامسندندر . آمریقاده ، انکلتره‌ده الخ .. یرلرده قادینلرك حقلرینی‌ایسته‌مك خصوصنده کوستردکلری حرکتلره سبب اولان ، واسطه اولان یینه قندر .

تدقیق ایدیکز . . اونلر اولدقجه قنی آلمشلر ، متعدد صنایعه سلوك ایتمشلر ، والحاصل ایچه بر قوته مالك اولمشلردر .

دها بر طاقم سببلر ، واسطه‌لر وارسه‌ده اك مهم سبب قندر . دنیاده هرشی قوتله اولیور . حالبوکه قوتی ویره‌جك قند . بشقه واسطه یوقدر .

شمدی بز بر انقلاب یاپمق اسارتدن ، سفالتدن قورتلق ایستیورز . فقط ارککلر متحکمدر ، متغلبدر . ایین اوله‌لم که بزم هر حق کتمزه قارشی مخالفت ایده‌جکلر ، حقلریمزی ویرمیه‌جکلردر . بز یالکز باغیرمق ، چاغیرمق فریاد ایتمکله هیچ بر شی یاپامیز . .

فاتەڕەش لەبەڵگەنامەیەکی تردا کە بەزمانی تورکی بە تیپی ئارامی نووسراوە لێدەگەڕێین بۆ تورکناسە کوردەکان وەرگێرانی بۆ بکەن.

TARAWGA 02-12-2020 No. 133
Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

چەند وێنەیەکی تری فاتەڕەش و جەنگی کرایم:

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

APPENDIX II
KARA FATMA OF THE CRIMEAN WAR
(*Illustrated London News*, April 22, 1854)
(*courtesy of MetinKunt*)

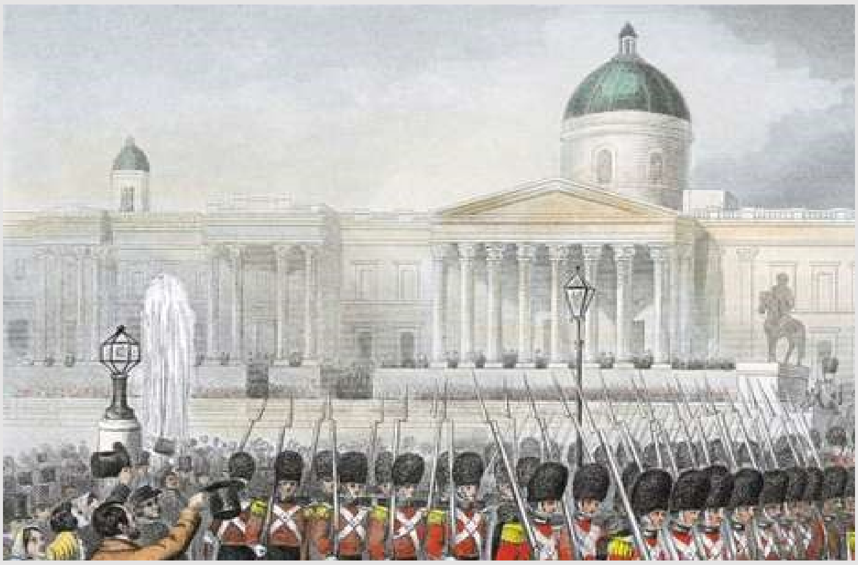

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

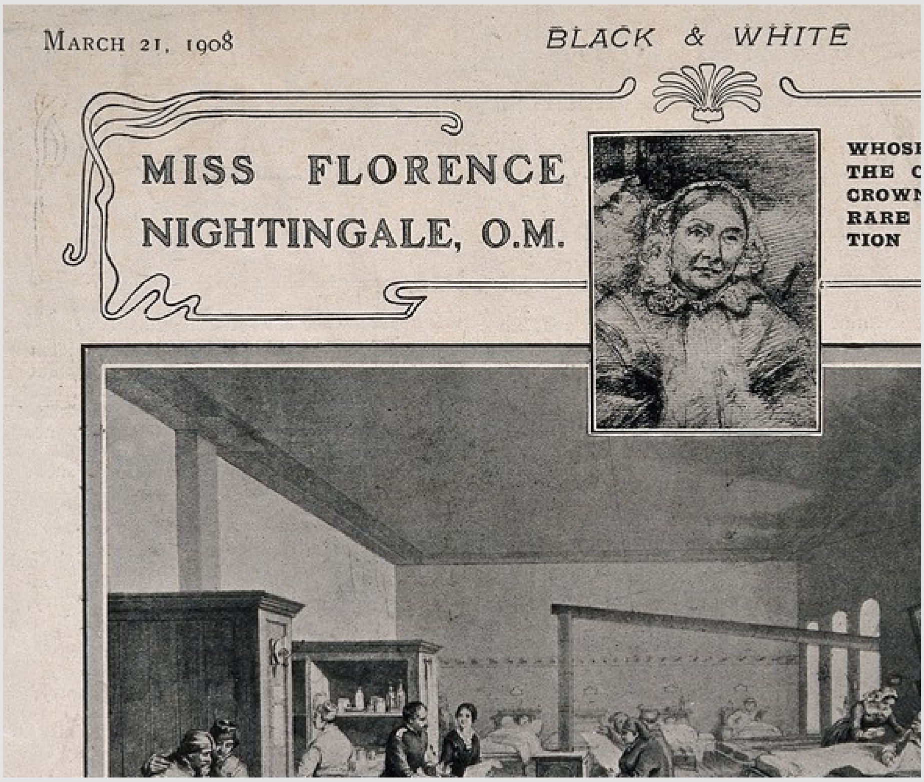

March 21, 1908 BLACK & WHITE

MISS FLORENCE NIGHTINGALE, O.M.

WHOS
THE C
CROWN
RARE
TION

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

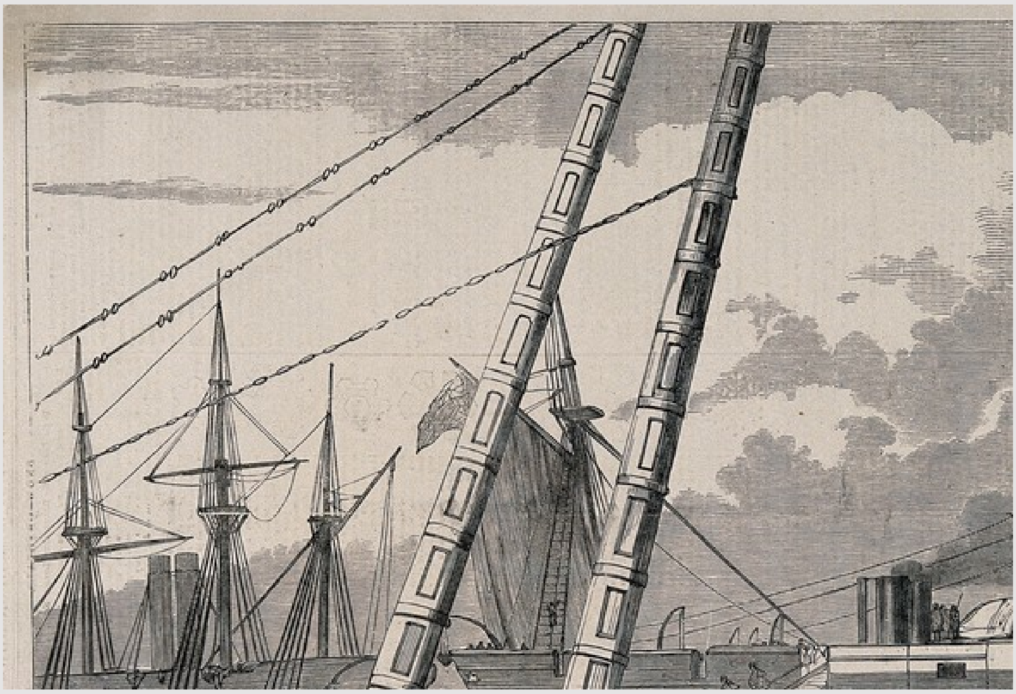

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

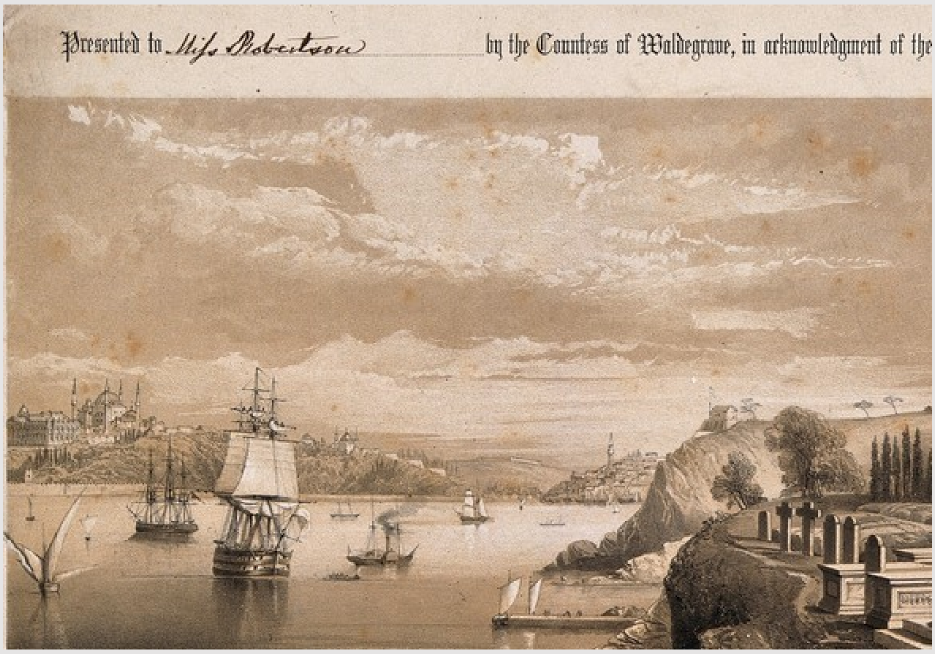

Amsterdam, Editor: **Sardar Fatah Amin** Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

پەراوێز و سەرچاوەکان:

(١) مشاهير الكرد وكردستان في العهد الاسلامي، محمد امين زكي بک، ترجمة: سانحة زكي بک،جزء الثاني، الطبع: ١٩٤٥ بغداد الناشر: مطبعة النقيض الاهلية، بغداد

(٢) تاريخ خوی محەمەد ئەمین ریاحی لاپەڕە ٢٧٥

(٣) داستانی زری خانم لە پەرتوکی دکتۆر محەمەد حسێن پاپلی ئێزیدی بە ناوی شازادە حمام بە زمانی فارسی. و الدر المنثور في طبقات ربات الخدور و المشاهير النساء، تاليف زينب فواز

(٤) Survival among the kurds, history of the Yezidies 1993

(٥) ژنی کورد لە مێژوی جولەکەدا، ئەسینات بارزانی، جوان عومەر (ئاوێنە)

(٦) The.illustrated-news London.12.6.1854

(٧) ئەم وێنەیە لەلایەن (Neuville) کێشراوە، ساڵی ١٨٦٧ لەلایەن (Le Tour du Monde) لە پاریس بڵاوکراوەتەوە.

(٨) Der Adler von Kurdistan Kamuran Aali Bedir-Khan, Herbert Oertel Voggenreiter, 1937 - 144 pagina's

(٩) وەڵامی نامەکەی ئەنیستوتی شاری ماراش:

Maraş Avucumda marasavucumda@gmail.com

Ma 26-10-2020 21:21 Merhaba, Kara Fatma'yla ilgili bildiğim her şeyi, ilgili yazılar altına ekledim. Gerçek kimliğine dair daha fazla bilgim yoktur malesef...

(١٠) Caroline (2005). Osman's Dream: The History of the Ottoman Empire

بەدرێژایی مێژوو دوژمنانی کورد ئەوەی لە بەرژوەندی خۆیان بووە کردویانە بەناوی خۆیانەوە بەپێچەوانەشەوە ئەوانی تریان خستووەتە ئەستۆی ئێمە بڕوانە (سوارەی حەمیدییان) و کۆمەڵکوژی ئەرمەنییەکان هەموو هەوڵێکیان دا تا کۆمەڵکوژی ئەرمەنییەکان بخەنە ئەستۆی کورد، هەرچەندە پریشکی ئەو ئاگرە ئێمەشی سووتاند، بەڵام نەیاتوانی ئەو کارە دزێوە دژە مرۆڤایەتییە بەسەر کورددا بچەسپێنن. یەکەم دەوڵەت و دەوڵەتدار نەبووین، دووەمیش ئەوەی سوارەی حەمیدییان کردوویانە دژی ئەرمەنییەکان پەچەکرداری (دەشناک)کەکان بووە کە دەستیان لە کوردەکان نەدەپاراست و سەدان ژن و پیاو و منداڵی کوردیان ئەتک کرد، دواجار کە سوپای عوسمانییەکان هاتن بۆ بەرگریکردن لە تورەکەکان، دووبارە کوردەکان وەک هەمیشە بێکەس و تەنیا مانەوە، بۆیە بەناچاری چەند سەرۆک هۆزێکی کورد داوایان لە سوڵتان حەمید کرد تا کۆمەکی سەربازییان بکات و سەر وماڵیان لە چەتەکانی (دەشناک) بپارێزن سوڵتانیش ئەو داوایەی قبوڵ کرد و ئەوانەش بوون بە سوارەی حەمیدییان لە تۆڵەی ئەو کارەساتەی بەسەر ژن و کچ و پیر و پیاوی کوردیان هێنابوو لە ئەرمەنییەکان تۆڵەی خۆیان سەندەوە. هەرچەندە نامەوێت بە وشەیەکیش پشتگیری و شەرعییەت بەو کارەی بدەم کە کردووەیانە.

(١١) باشی بوزوق (Başıbozuk) بەزمانی تورکی و لە سەردەمی سوڵتانەکانی عوسمانیدا بەو کەسانە وتراوە کە بە جۆرێک سەربازی نیزامی نەبوون و لە سوپای عوسمانیدا بوون، زۆرینەی ئەو باشی بوزوقانە کورد و ئەڵبان و شرکس بوون بەگشتیش بە هەموو ئەوانە وتراوە کە تورک نەبوون. ئەم باشی بوزوقانە بە ئازایەتی و چاونەترسی ناسراوبوون و

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

هەندێک جار بۆ سوپای عوسمانیش بەڵا و کێشە بوون بەتایبەتیش کوردەکان، هەروەها باشی بوزوق لەڕاستیدا نازناوێکی خراپیان هەبووە و پیشە و کاریان چەتەیی و ڕاووڕووت و دزی و سەرکێشی بووە.

(۱۲) The Kurdish national movement: its origins and development, pg. 452019/12/19

(۱۳) لەهەندێک شوێندا وشەی ئامازۆن یان ئامازۆنی نوێ (The new Amazon) و ئۆرلیۆ (Orléans) بەکار هاتووە بۆ فاتەڕەش بەگرنگی دەزانین کە سەبارەت بەهەردوو وشە ڕوونکردنەوەیەک بدەین. ئامازۆن (Amazon) واتای سوپەر پاڵەوان، پاڵەوانێکی نموونەی (SuperHeroes) لەهەمان کاتیشدا ناوچییەکە لە بەرازیل.

(۱٤) هەرچەندە ناوی شارێکە لە فەرەنسا بەڵام چاوگی وشەکە گریکیە و بۆ ناوی کچان بەکار هاتووە واتا کچێک یان ژنێک لە زێڕ (gold)

(۱٥) ئەبێت لێرەدا ئەوە ڕاستبکەینەوە کە ئەو ڕۆژنامەیە زانیاریەکانی یان لە کاتی تایپکردندا لە بری ٥٠٠ چەکدار ئاماژەیان بە ٥٠٠ ژنی کورد کردووە، ئەوەی شایەنی باس بێت فاتەڕەش تەنها دوو کچە کارگوزاری لەگەڵدابووە، هەندێک لە پیاوەکانیش خێزانەکەی خۆیان پێ بووە و لە پشتی خۆیانەوە لەسەر ئەسپەکان بوون نەک ٥٠٠ ژن.

(۱٦) ئەم ژنە کوردانە بەرۆحێکی فەناتیزمەوە (Fanatisme) چیاکانی کوردستانیان جێ هێشتبوو پاڵنەر و ئامادەین تەنها بۆ ئەوە بوو لەژێر ئاڵای پەیامبەرەکەیاندا لە چیاکانی کوردستانەوە لە ئاشتی و ئارامییەوە بەشداری ئەو جەنگە بکەن (Lallustracion1854a) ژمارە

(۱۷) ڕۆژنامەی پاڵ ماڵی ڕۆژی سێشەمە ۱۸۸۷/۱۰/۱۳ ژمارە ۷۰٤۳ he Pall Mall Gazette, Thursday 13 oktober 1887, nummer 7043)

(۱۸) لێرەدا دەمەوێت ئەوەتان بیر بخەمەوە کە ئەمە تەنها یەکەم پیلانی تورکان نەبووە لە سەردەمی مستەفا ئەتاتورکدا، بگرە پێشتریش هەمان کاریان کردووە لەگەڵ (سمکۆی شکاکدا) هەر بۆ نموونە لێرەدا باسی ئەو نامەیە دەکەین کە لە یادداشتەکانی (ڕەفیق حیلمی) بەرگی دووەم، لاپەرە ۳۸۷ هاتووە: قۆماندانی جەنگ (بەسری بەگ) سەرۆک ئەرکانی جەنگ بە ئیمزای خۆیەوە ناردویەتی بۆ (بوز دەمیر) لە ڕواندز (بوز دەمیر) لە ژێر ناوی (وثیقەی ژمارە ۹ لە دەفتەری یادداشتەکان نووسیویەتی) سیمتقۆ هەڵبەت مەبەستی (سمکۆی شکاکە) تورک و ئێرانییەکان بەو جۆرە ناویان بردووە! دەنووسێت: سمکۆی شکاک کابرایەکی فێڵبازە، بەهۆی زیرەکی خۆیەوە ئەو خەنجەرەی هەڵی گرتووە بۆ کاتی خۆی دەیوەشێنێت، ئەم کابرایە بیری سەربەخۆیی لە کەللەیدایە. هەروەها دەڵێت: سمکۆ لە ناو هۆزە کوردەکاندا پلەو پایەی گەورە بووە. دەسەڵاتی پەیدا کردووە کە ئەوەش بۆ حکومەتی میللی ئێمە واتا (حکومەتی مستەفا کەمال) دەست نادات. تێکچوونمان لەگەڵیدا بۆ ئێمە باش نییە. لە ئێستادا ئەگەر ئێوە بتوانن مەبەستی (بوز دەمیرە) هەوڵی ئەوە بدەن و پڕوپاگەندی بڵاو بکەنەوە لەناو عەشایرەکاندا و هانیان بدەن ببن بە دوژمنی سمکۆ(ئینگلزەکانیش هەر هەمان ڕێگەیان گرتبووە بەر لەگەڵ شێخ مەحمودی حەفیدا) بەڕاستی بەوە خزمەتێکی گەورە بۆ حکومەت جێبەجێ دەکەن، بڵاوی بکەنەوە کە سمکۆ بە پارەی ئینگلز ئەم شۆڕشە دەکات بۆ قازانجی خۆی و ئینگلز خوێنی کوردەکان دەڕێژێت. ئەمە کاری ۱۰۰ ساڵ بەر لە ئێستای تورک بووە.

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.

L'ILLUSTRAT

JOURNAL UNIVERSEI

Ab. pour Paris, 3 mois, 9 fr. — 6 mois, 18 fr. — Un an, 36 fr.
Prix de chaque N°, 75 c. — La collection mensuelle, br., 3 fr.
États-Romains et royaume des Deux-Siciles. . . . .

N° 581. — Vol. XXIII. — Bureaux : rue Richelieu, 60. Ab. p
Ab. p

SOMMAIRE.

Histoire de la semaine. — Courrier de Paris. — Concours des animaux de boucherie, à Poissy. — Inauguration de la rivière artificielle du bois de Boulogne. — Kronstadt. — Exposition universelle, à Paris, en 1855. — Histoire de la société française pendant la Révolution. — Voyage dans la mer Rouge (suite et fin). — Causerie littéraire. — Chronique musicale. — Fêtes indiennes de la semaine sainte et de Pâques, à Quito (république de l'Équateur). — Dragut-Reys (suite). — Revue scientifique.

Gravures : Kara-Fatima, héroïne du Kurdistan. — Embellissements du bois de Boulogne : Relèvement du cèdre du Liban, au rond-point ; Inauguration de la rivière artificielle. — La bataille de Turtukaï. — Kronstadt. — Voyage dans la mer Rouge : Maison habitée par Napoléon, à Suez ; Boutres arabes ; Sources de Moïse. — Uniformes de l'armée an-

Amsterdam, Editor: Sardar Fatah Amin Email: Sardarfatah@live.nl Tel: +31 684950807
هەفتەنامەیەکی کوردیی کلتوریی گشتییە، ڕۆژانی چوارشەممە، بەئۆنلاین بڵاودەبێتەوە.